

Inspectie van het Onderwijs
Ministerie van Onderwijs, Cultuur en
Wetenschap

Examenverslag MBO 2009

Kwaliteit examinering in het middelbaar beroepsonderwijs

Inspectie van het Onderwijs

Inhoudsopgave

Samenvatting

1	Inleiding	7
2	Methode van onderzoek	10
2.1	Vier soorten onderzoek	10
2.2	Methode van onderzoek voor de verschillende soorten onderzoeken	11
3	Regulier onderzoek 2009	16
3.1	Regionale opleidingscentra (roc's)	16
3.2	Agrarische opleidingscentra (aoc's)	22
3.3	Niet-bekostigde instellingen	26
3.4	Vakinstellingen	31
3.5	Exameninstellingen	34
3.6	Samenvatting regulier onderzoek	35
4	Onderzoek naar kwaliteitsverbetering	40
4.1	Onderzoek naar kwaliteitsverbetering 2009	40
4.2	Onderzoek naar kwaliteitsverbetering bij zes opleidingen van de lijst van 62 opleidingen	42
4.3	Onderzoek naar kwaliteitsverbetering bij dertien opleidingen van de lijst van 35 opleidingen	42
4.4	Opvolgers	43
5	Talen	45
5.1	Nederlands	45
5.2	Moderne vreemde talen	46
6	Examinering Leren, Loopbaan en Burgerschap	49
6.1	Inleiding	49
6.2	Stand van zaken	49
6.3	Geïntegreerd of niet	49
6.4	Examineren per kerntaak	50
6.5	Ervaren knelpunten	51
6.6	Ontwikkelingen	51
	Bronnen	53

Voorwoord

De examens in het middelbaar beroepsonderwijs (mbo) zijn bedoeld om vast te stellen of studenten voldoen aan de eisen die gesteld worden aan een beginnend beroepsbeoefenaar. Maatschappelijk en vooral voor het bedrijfsleven is het belangrijk dat deze studenten goed opgeleid en geëxamineerd worden en derhalve terecht een diploma ontvangen. Het is daarom van groot belang dat de examinering van voldoende kwaliteit is.

In het mbo zijn instellingen zelf verantwoordelijk voor de kwaliteit van hun examens. De examinering is decentraal geregeld; er is geen centrale examinering, zoals bijvoorbeeld in het voortgezet onderwijs. Wel wordt voor Nederlands en rekenen over enkele jaren centrale examinering ingevoerd. Decentrale examinering leidt tot verschillen in de examenkwaliteit tussen instellingen.

Instellingen maken zelf hun examens of kopen examens in bij examenleveranciers, die examens construeren en aan instellingen verkopen. Examenleveranciers zijn veelal verbonden aan kenniscentra voor beroeps- en bedrijfsleven. Ook komt het voor dat instellingen samenwerken bij het maken van examens en daartoe organisaties oprichten.

Uit dit examenverslag blijkt dat de examenkwaliteit in het middelbaar beroepsonderwijs nog niet overal in orde is. Ongeveer tweederde van de examens was in 2009 van voldoende kwaliteit. Voor een deel wordt dit veroorzaakt door ingekochte examens. De ingekochte examens zijn voor het eerst door de inspectie beoordeeld. Tot dusver werd de erkenning door KCE, de beoordelende instantie tot november 2007, door de inspectie overgenomen. Niet al het materiaal van leveranciers bleek echter aan onze standaarden te voldoen. Wij beseffen dat dit voor de instellingen die exameninstrumentarium hebben ingekocht een onaangename verrassing was, die bij hen onvoldoendes voor de examenkwaliteit opleverde. Als we alleen kijken naar het eigen materiaal van instellingen, dan is de kwaliteit overigens iets beter dan in 2007/2008. Dat biedt perspectief op verdere verbetering. Verbetering van de examenkwaliteit is essentieel, om de waarde van het diploma te blijven garanderen en ook om het imago van het mbo te versterken. Hiervoor is voortdurende inspanning van de instellingen én examenleveranciers noodzakelijk.

De hoofdinspecteur beroepsonderwijs en volwasseneneducatie,
Drs. H.G.J. Steur
juli 2010

Samenvatting

Dit examenverslag schetst een beeld van de examenkwaliteit in het middelbaar beroepsonderwijs (mbo) in 2009.

In 2009 heeft de Inspectie van het Onderwijs vijf soorten onderzoek uitgevoerd naar de examenkwaliteit in het mbo:

- een onderzoek naar de kwaliteit van examenproducten bij de leveranciers, voorafgaand aan de reguliere onderzoeken. De resultaten van dit onderzoek zijn beschreven in het Onderwijsverslag 2008/2009, uitgebracht in april 2010;
- het reguliere onderzoek naar een steekproef van 711 opleidingen bij 116 instellingen;
- het onderzoek naar kwaliteitsverbetering van 114 opleidingen bij 54 instellingen, waarvan in 2007/2008 was vastgesteld dat de examens niet voldoen;
- twee onderzoeken naar kwaliteitsverbetering bij specifieke groepen (de zogenaamde lijst 35 en lijst 62). Dit zijn opleidingen waar de examens respectievelijk al sinds 2004/2005 of 2005/2006 niet voldoen.

In dit examenverslag staat de vraag centraal wat de kwaliteit is van de examinering in het mbo in 2009.

Het landelijk totaalbeeld

Het reguliere onderzoek naar de examenkwaliteit is uitgevoerd bij 42 roc's, elf aoc's, 42 niet-bekostigde instellingen, vijftien vakinstellingen en zes exameninstellingen. Voor het eerst heeft de inspectie ook een oordeel bepaald over ingekochte examens (inkoop). In geval van inkoop nemen instellingen exameninstrumenten en/of -diensten af van een examenleverancier. In 2009 onderzocht de inspectie de kwaliteit van het exameninstrumentarium bij deze leveranciers. De resultaten hiervan zijn overgenomen in het reguliere onderzoek van 2009 bij de instellingen. Dit is een duidelijk verschil met 2007/2008. Toen is er in het kader van de overgang van KCE naar de Inspectie van het Onderwijs voor gekozen om automatisch de score 'voldoende' toe te kennen aan het exameninstrumentarium dat was ingekocht bij een door KCE erkende leverancier.

Uit het onderzoek blijkt dat de examenkwaliteit landelijk bij 63 procent van de opleidingen voldoende is. In onderzoeksjaar 2007/2008 was de examenkwaliteit gemiddeld bij 78 procent van de opleidingen voldoende.¹ Het lagere percentage in dit onderzoeksjaar is vooral veroorzaakt door de invloed van inkoop. In het examenverslag 2007/2008 en in het Onderwijsverslag 2008/2009 is al de verwachting uitgesproken dat de examenkwaliteit hierdoor in 2009 lager zou uitkomen. Als we het 'inkoopeffect' negeren dat is het percentage voldoende opleidingen 81 procent; vorig jaar was dat 78 procent. Leveranciers waar veel onvoldoende opleidingen geconstateerd zijn, zijn druk bezig om de kwaliteit te verbeteren. De inspectie onderzoekt deze leveranciers rond de zomer van 2010 opnieuw.

In 2009 zijn 711 opleidingen onderzocht, waarvan 53 procent eindtermgericht en 47 procent competentiegericht. Van de eindtermgerichte opleidingen is de examenkwaliteit bij 55 procent voldoende, bij de competentiegerichte opleidingen geldt dat voor 65 procent. Van alle onvoldoende scorende eindtermgerichte opleidingen geldt dat 41 procent wordt veroorzaakt door onvoldoende kwaliteit van de ingekochte toetsen. Voor alle onvoldoende scorende competentiegerichte opleidingen is dit 35 procent.

¹ Het gaat hier om gecorrigeerde cijfers die een landelijk representatief beeld geven. Zie paragraaf 3.6.

Er bestaat verschil tussen de examenkwaliteit bij de regionale opleidingscentra (roc's), agrarische opleidingscentra (aoc's), niet-bekostigde instellingen, vakinstellingen en de exameninstellingen. De vakinstellingen scoren beter dan roc's, aoc's en niet-bekostigde instellingen. Bij bekostigde instellingen ligt het percentage voldoende opleidingen hoger dan bij niet-bekostigde instellingen.

Over het algemeen komt onvoldoende examenkwaliteit voort uit tekortkomingen in het exameninstrumentarium op de inhoudelijk uitstroomeisen (onvoldoende dekking en een onjuiste toetsvorm) en op de toetstechnische kwaliteitseisen (onvolledige of ontbrekende beoordelingsmodellen), al dan niet in combinatie met onvoldoende borging van de integrale examenkwaliteit.

Onderzoek naar kwaliteitsverbetering 2009

Het onderzoek naar kwaliteitsverbetering richtte zich op opleidingen die in het jaar 2007/2008 voor het eerst onderzocht zijn en toen als onvoldoende werden beoordeeld. Voor het onderzoek naar kwaliteitsverbetering in 2009 zijn 114 opleidingen onderzocht bij 54 instellingen. De inspectie heeft vastgesteld dat bij 64 procent van deze opleidingen de kwaliteit van examinering is verbeterd ten opzichte van het toezichtjaar 2007/2008. De betreffende opleidingen voldoen derhalve in 2009 aan de kwaliteitsstandaarden voor examinering.

Onderzoek naar kwaliteitsverbetering lijst van 62- en lijst van 35-opleidingen

Het gaat hier om opleidingen waarvan al sinds 2004/2005 (lijst 62) of sinds 2005/2006 (lijst 35) de examenkwaliteit niet in orde is. Een groot aantal opleidingen van deze lijsten is gestopt, de overige opleidingen zijn allen onderzocht.

Voor het onderzoek naar kwaliteitsverbetering van de lijst van 62 opleidingen zijn dit jaar zes opleidingen onderzocht bij drie instellingen. Van de zes onderzochte opleidingen is de examinering van vier opleidingen van voldoende kwaliteit. Van twee opleidingen was de examenkwaliteit opnieuw niet op orde.

Voor het onderzoek naar kwaliteitsverbetering van de lijst van 35 opleidingen zijn dertien opleidingen bij drie instellingen onderzocht. Bij zes opleidingen is de examinering in 2009 van voldoende kwaliteit. Bij de overige zeven was er nog steeds sprake van onvoldoende examenkwaliteit.

Aan opleidingen waarvan de examenkwaliteit in 2009 blijkt het onderzoek naar kwaliteitsverbetering opnieuw onvoldoende is, kan de minister het recht om te examineren ontnemen. Dit is naar aanleiding van het onderzoek 2007/2008 gebeurd bij vier opleidingen die op de lijst 62 stonden.

Talen en Leren, Loopbaan en Burgerschap

Naast het onderzoek naar de kwaliteit van examinering van het beroepsgerichte deel heeft de inspectie bij competentiegerichte opleidingen ook onderzoek gedaan naar de kwaliteit van de examinering van Nederlands en moderne vreemde talen en de verantwoording van Leren, Loopbaan en Burgerschap. Voor zowel Nederlands als Moderne Vreemde Talen is van bijna de helft van de onderzochte opleidingen de examenkwaliteit voldoende. Instellingen examineren pas sinds kort de CEF-niveaus, de toetsen zijn nog onvoldoende uitgekristalliseerd. Voor Leren, Loopbaan en Burgerschap verantwoorden de instellingen zich over de examinering.

Examens in het mbo

Het mbo kent schoolexamens die moeten voldoen aan de landelijke standaarden voor de kwaliteit.

De mbo-instelling moet voor elke mbo-opleiding die zij aanbiedt, zorgdragen voor de inrichting en uitvoering van de examens en moet zelf de kwaliteit hiervan bewaken, tijdig eventuele verbeteringen aanbrengen en zich er publiekelijk over verantwoorden. De mbo-instelling kan vanuit die verantwoordelijkheid ook examens inkopen bij een leverancier.

De inspectie levert vervolgens een onafhankelijk oordeel over de examenkwaliteit en meldt onvoldoende examenkwaliteit bij een opleiding aan de minister. Instellingen krijgen vervolgens een waarschuwing met verbeterijd van circa een jaar.

Na een jaar doet de inspectie een onderzoek naar kwaliteitsverbetering. Als de inspectie constateert dat de examinering opnieuw van onvoldoende kwaliteit is, wordt dit opnieuw gemeld aan de minister. De minister kan vervolgens besluiten om voor de betreffende opleiding het recht om te examineren te ontnemen (intrekking examenlicentie).

De instelling heeft de mogelijkheid om examens in te kopen of uit te besteden.

Na intrekking van de examenlicentie moet de instelling het examen verplicht uitbesteden bij een andere onderwijs- of exameninstelling.

1 Inleiding

Sinds mei 2008 houdt de Inspectie van het Onderwijs toezicht op de examenkwaliteit in het mbo. Mbo-instellingen mogen zelf hun examens maken. De examinering is decentraal geregeld en instellingen zijn derhalve zelf verantwoordelijk voor de kwaliteit van hun examinering. Mede daarom voert de inspectie jaarlijks onderzoek uit naar de examenkwaliteit van mbo-opleidingen. De doelstelling van het toezicht door de inspectie is dan ook: het waarborgen van de kwaliteit van diploma's in het middelbaar beroepsonderwijs. De basis voor het toezicht is vastgelegd in de WEB en in de Regeling standaarden examenkwaliteit mbo.² Daarnaast is het Toezichtkader bve 2009 op de onderzoeken van toepassing.³

In januari 2009 is het examenverslag 2007/2008 gepubliceerd. Daaruit bleek dat instellingen de examenkwaliteit over het algemeen serieus nemen en zich ervoor inzetten om de examenkwaliteit in orde te houden of te krijgen. Desalniettemin werd geconstateerd dat de examenkwaliteit van ruim een op de vijf opleidingen niet aan de kwaliteitsstandaarden voldeed. Het examenverslag 2009 maakt duidelijk of er op dit punt verbeteringen zijn geboekt.

In 2009 (uitlopend in het voorjaar van 2010) heeft de Inspectie van het Onderwijs vijf soorten onderzoek uitgevoerd naar de examenkwaliteit in het mbo:

- een onderzoek naar de kwaliteit van examenproducten bij de leveranciers, voorafgaand aan de reguliere onderzoeken. De resultaten hiervan zijn van belang voor de resultaten van het reguliere onderzoek 2009. Als de instelling ingekocht examenmateriaal ongewijzigd heeft ingezet, dan is namelijk de score van de leverancier overgenomen. Een uitgebreide uiteenzetting van de resultaten van het onderzoek bij leveranciers is beschreven in het Onderwijsverslag 2008/2009;⁴
- het reguliere onderzoek naar een steekproef van 711 opleidingen bij 116 instellingen;
- het onderzoek naar kwaliteitsverbetering van 114 opleidingen bij 54 instellingen. Het gaat hier om opleidingen waarvoor in het onderzoek 2007/2008 voor het eerst is geconstateerd dat de examenkwaliteit onvoldoende is;
- het onderzoek naar kwaliteitsverbetering van zes opleidingen bij drie instellingen van de zogenaamde 'lijst 62'-opleidingen. Het gaat hier om een specifieke groep opleidingen waarvan de examenkwaliteit sinds het studiejaar 2004/2005 niet is. Bij deze opleidingen was ook in het onderzoek 2007/2008 de examenkwaliteit onvoldoende;
- het onderzoek naar kwaliteitsverbetering van dertien opleidingen bij drie instellingen van de zogenaamde 'lijst 35'-opleidingen. In dit geval gaat het om opleidingen waarvoor de examenkwaliteit sinds 2005/2006 niet in orde is. Bij deze opleidingen was in 2008 de examenkwaliteit ook onvoldoende.

In dit examenverslag zijn de laatste vier onderzoeken beschreven, waarbij de volgende vraag centraal staat: 'Wat is de kwaliteit van de examinering in het mbo in 2009?'

² Regeling van de staatssecretaris van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap van 31 januari 2009, nr. BVE/Stelsel/97923, houdende de landelijke standaarden voor de kwaliteit van de examens van de beroepsopleidingen (Regeling standaarden examenkwaliteit mbo).

³ Toezichtkader examinering 2009.

⁴ De staat van het onderwijs. Onderwijsverslag 2008/2009, p.249-251.

Naast het onderzoek naar de kwaliteit van examinering van het beroepsgerichte deel heeft de inspectie bij competentiegerichte opleidingen ook onderzoek gedaan naar de kwaliteit van de examinering van Nederlands en moderne vreemde talen en de verantwoording van Leren, Loopbaan en Burgerschap.

Leeswijzer

In hoofdstuk 2 komt de achtergrond en de methode van onderzoek aan bod. In de hoofdstukken 3 en 4 worden de resultaten van de onderzoeken behandeld. Hoofdstuk 5 handelt over het onderzoek naar talen bij competentiegerichte opleidingen. In hoofdstuk 6 wordt beschreven hoe instellingen zijn omgegaan met Leren, Loopbaan en Burgerschap.

Om bepaalde situaties en praktijkvoorbeelden te verduidelijken, zijn er in dit verslag kaders opgenomen waarin deze situaties en voorbeelden uitgelicht worden.

Best practice proeve van bekwaamheid

Deze proeve van bekwaamheid bestaat uit een of meer complexe beroepssituaties (cases) als praktijkopdrachten. Afname vindt plaats in de (gesimuleerde) praktijk. De afnamecondities voor de proeve zijn duidelijk beschreven. De beoordeling van de proeve vindt plaats door twee beoordelaars, één uit de praktijk en één uit de instelling. Er worden eisen gesteld aan de deskundigheid van de beoordelaars. Voor de beoordeling van de proeve van bekwaamheid is een beoordelingsformulier ontwikkeld, waarin elk werkproces is onderverdeeld in competenties en bijbehorende prestatie-indicatoren. Elke beoordelaar vult per prestatie-indicator in of het gedrag is waargenomen. Nadat de proeve is beëindigd, bespreken beide beoordelaars hun bevindingen en eventuele verschillen. Elke beoordelaar moet beargumenteren waaruit hij opmaakt dat een deelnemer bepaald gedrag wel of niet heeft laten zien.

Bepaalde prestatie-indicatoren bij een proeve kunnen kritisch zijn. Hiermee wordt bedoeld dat deze indicator voldoende gescoord moet worden. Indien dit niet zo is, dient de proeve in zijn geheel als onvoldoende aangemerkt te worden.

Oordeel

Dit voorbeeld is voldoende. De proeve dekt de vereisten uit het kwalificatiedossier af. De toetsvorm is passend en de beoordelingsvoorschriften zijn helder voor de deelnemer en de beoordelaar, zodat er een objectieve beoordeling tot stand komt. De inzet van twee beoordelaars verhoogt de betrouwbaarheid.

2 Methode van onderzoek

In dit hoofdstuk wordt de methode van onderzoek toegelicht voor zowel het reguliere onderzoek als de drie onderzoeken naar kwaliteitsverbetering. De aanleidingen voor deze vier onderzoeken zijn verschillend. Ook verschillen de consequenties die aan de onderzoeken verbonden kunnen worden. De methode van onderzoek is bij alle kwaliteitsonderzoeken nagenoeg gelijk. Om de verschillen tussen de onderzoeken te verhelderen, start het hoofdstuk met een beschrijving van elk afzonderlijk onderzoek.

2.1 Vier soorten onderzoek

Onderzoek naar kwaliteit van examinering 2009 (regulier onderzoek)

Voor het reguliere onderzoek heeft de Inspectie van het Onderwijs een steekproef van opleidingen getrokken. De bevindingen uit dit onderzoek naar opleidingen uit de steekproef leiden bij een onvoldoende beoordeling dit jaar nog niet tot sancties. Bij onvoldoende kwaliteit van de examens ontvangt de instelling een waarschuwingsbrief, de instelling krijgt een jaar de gelegenheid om de kwaliteit van de examens te verbeteren. Volgend jaar zal een onderzoek naar kwaliteitsverbetering van deze opleidingen volgen.

Onderzoek naar kwaliteitsverbetering 2009

In het onderzoeksjaar 2007/2008 heeft de inspectie vastgesteld dat de examenkwaliteit van 191 opleidingen niet voldeed aan de examenstandaarden. De betrokken instellingen hebben voor de onvoldoende opleidingen een waarschuwingsbrief ontvangen van de staatssecretaris, waarna ze een jaar verbeterijt kregen. In het onderzoeksjaar 2009 is de kwaliteit van examinering bij deze opleidingen opnieuw onderzocht. Een deel van die opleidingen is gestopt. Daarom is het onderzoek uiteindelijk uitgevoerd bij 114 opleidingen.

Onderzoek lijst van 62 opleidingen: aanleiding en huidige status

De inspectie heeft een onderzoek naar kwaliteitsverbetering uitgevoerd naar de examenkwaliteit van zes opleidingen van de lijst van 62 opleidingen waarvan de examenkwaliteit sinds het studiejaar 2004/2005 niet in orde is.

De examenkwaliteit van deze zes opleidingen is eerder, in 2004/2005, 2005/2006, 2006/2007 en 2007/2008, als onvoldoende beoordeeld. De beoordelingen van 2004/2005 en 2005/2006 zijn gedaan door de toenmalige toezichthouder KCE, de twee laatstgenoemde door de inspectie. In 2005/2006 was de examenkwaliteit bij een grotere groep onvoldoende, namelijk in totaal bij 282 opleidingen. In het onderzoek van 2007/2008 bleken vijftien van die opleidingen nog steeds onvoldoende te scoren. Van vier van die vijftien opleidingen is de examenlicentie inmiddels ingetrokken. Vijf opleidingen zijn gestopt per 1 augustus 2008 waardoor geen nadere maatregelen zijn genomen. Voor zes opleidingen gold een herhaalde waarschuwing met extra verbeterijt. De resultaten van het onderzoek naar die zes opleidingen worden in dit verslag weergegeven.⁵

Onderzoek lijst van 35 opleidingen: aanleiding en huidige status

De inspectie heeft een onderzoek naar kwaliteitsverbetering uitgevoerd naar de examenkwaliteit van dertien opleidingen van de lijst van 35 opleidingen waarvan de examenkwaliteit in

⁵ Zie voor een beschrijving van de aanleiding van deze onderzoeken *Examenverslag 2007/2008, 'Onderzoeken naar 62 opleidingen: aanleidingen en huidige status'*, p. 11-12.

2005/2006 als onvoldoende is beoordeeld. Het heronderzoek naar deze opleidingen in 2006/2007 is stopgezet vanwege de overgang van de toenmalige toezichthouder KCE naar de Inspectie van het Onderwijs.

In het onderzoeksjaar 2007/2008 is bij de lijst van 35 opleidingen onderzoek gedaan naar de kwaliteit van examinering, naast de steekproef voor het reguliere onderzoek.⁶ Toen waren nog 21 opleidingen van onvoldoende kwaliteit. Inmiddels is een aantal opleidingen gestopt. In het onderzoeksjaar 2009 is bij dertien van deze opleidingen een onderzoek naar kwaliteitsverbetering uitgevoerd. De resultaten van deze onderzoeken worden weergegeven in dit examenverslag.

2.2 Methode van onderzoek voor de verschillende soorten onderzoeken

De vraagstelling die centraal staat in dit examenverslag luidt: 'Wat is de kwaliteit van de examinering in het mbo in 2009?'

Omdat de methode van onderzoek voor de vier soorten onderzoek nagenoeg gelijk is, wordt deze hieronder voor alle vier de onderzoeken weergegeven. Eventuele verschillen worden, waar nodig, aangegeven.

Kwaliteitsstandaarden

Bij het onderzoek naar examenkwaliteit wordt gebruikgemaakt van kwaliteitsstandaarden. Artikel 7.4.4 van de Wet educatie en beroepsonderwijs (WEB) bepaalt dat de examens van mbo-opleidingen moeten voldoen aan de landelijke standaarden voor de kwaliteit. Deze standaarden zijn bij ministeriële regeling vastgesteld.⁷ Daarnaast is het Toezichtkader examinering 2009 op de onderzoeken van toepassing.⁸

In onderstaand schema zijn de zeven standaarden weergegeven zoals opgenomen in de ministeriële regeling en het Toezichtkader bve 2009.

Standaard 1: Het beroepenveld heeft vertrouwen in de examenkwaliteit

Criterion: Vertrouwen beroepenveld examinering

Standaard 2: De deskundigheid van betrokkenen is geborgd

Criterion: Borging deskundigheid

Standaard 3: Het exameninstrumentarium voldoet inhoudelijk aan de uitstromeisen

Criterion 1: Dekkingsgraad

Criterion 2: Cesuur

⁶ *Examenverslag 2007/2008*, 'Onderzoek naar 35 opleidingen: aanleiding en huidige status', p. 12.

⁷ Regeling van de staatssecretaris van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap van 31 januari 2009, nr. BVE/Stelsel/97923, houdende de landelijke standaarden voor de kwaliteit van de examens van de beroepsopleidingen (Regeling standaarden examenkwaliteit mbo).

⁸ Toezichtkader bve 2009.

Standaard 4: Het exameninstrumentarium voldoet aan de toetstechnische eisen

criterium 1: Informatie deelnemer

criterium 2: Afnamecondities

criterium 3: Beoordelingsvoorschrift

Standaard 5: De examenprocessen van afname, beoordeling en diplomering zijn deugdelijk

criterium 1: De afname

criterium 2: De beoordeling

criterium 3: Diplomering en/of certificering

Standaard 6: De examenkwaliteit is voldoende geborgd

criterium: Kwaliteitsborging

Standaard 7: De instelling voldoet aan de wettelijke vereisten rondom examinering

criterium: Naleving wettelijke vereisten

Bron: Toezichtkader bve 2009

De kwaliteit van de examinering is voldoende wanneer vijf van de zeven standaarden voldoende zijn, waaronder in elk geval standaard 3 (inhoudelijke uitstroomseisen), standaard 4 (toetstechnische kwaliteitseisen), standaard 5 (deugdelijkheid examenprocessen van afname, beoordeling en diplomering) en standaard 7 (wettelijke vereisten). Deze normering geldt voor zowel eindtermgerichte als competentiegerichte opleidingen.

Instellingen

Het toezicht richt zich op de examenkwaliteit van de opleidingen die geregistreerd staan in het Centraal register beroepsopleidingen (Crebo) bij de desbetreffende instelling. Het gaat daarbij om opleidingen waarop deelnemers zijn ingeschreven en waarbij de instelling in het onderzoeksjaar examineert en diploma's afgeeft.

Het toezicht richt zich op opleidingen van de volgende instellingen:

- de instellingen die door het Rijk worden gefinancierd: regionale opleidingscentra (roc's), agrarische opleidingscentra (aoc's) en de vakinstellingen;
- de instellingen die niet door het Rijk maar door particuliere gelden worden gefinancierd (niet-bekostigde instellingen);
- de exameninstellingen die de examinering in opdracht van een instelling uitvoeren (uitbesteding).

Steekproef

Voor het reguliere toezicht op de examinering in 2009 wordt onderzoek gedaan bij een steekproef van opleidingen. Voor de steekproef van 2009 gelden de volgende uitgangspunten:

- Bij instellingen waar in 2007/2008 bij alle onderzochte opleidingen de examens van voldoende kwaliteit waren, is de steekproef in 2009 kleiner. Aangezien bij kleinere instellingen de omvang van de steekproef naar verhouding groter was, zal de reductie bij kleine instellingen die alleen voldoende behaalden, over het algemeen relatief groter zijn.

- Bij instellingen met één of meer opleidingen met onvoldoende examenkwaliteit in 2007/2008, wordt een steekproef getrokken met dezelfde grootte als in 2007/2008. Bovendien vinden bij deze instellingen onderzoeken naar kwaliteitsverbetering plaats.⁹
- Per instelling is de steekproef verdeeld over eindtermgerichte opleidingen en competentiegerichte opleidingen in de mate waarin deze opleidingen in de betreffende instelling voorkomen. Landelijk geeft dit de volgende steekproefverdeling: 53 procent eindtermgerichte opleidingen en 47 procent competentiegerichte opleidingen. Voor de eindtermgerichte opleidingen geldt dat er voor iedere instelling na de steekproef op het niveau van de opleiding een steekproef op het niveau van de deelkwalificatie is getrokken. Voor de competentiegerichte opleidingen is de steekproef op het niveau van de uitstroomdifferentiaties getrokken.¹⁰

Voor de onderzoeken naar kwaliteitsverbetering zijn de onvoldoende opleidingen uit 2007/2008 onderzocht. Opleidingen die inmiddels gestopt waren, zijn niet onderzocht.

Voor gestopte eindtermgerichte opleidingen uit de groep van 62 en 35 zijn wel de verwante competentiegerichte opleidingen onderzocht.¹¹ Als uit dit onderzoek volgt dat de examenkwaliteit van een opleiding onvoldoende is, dan krijgt de instelling een jaar verbeterijtijd voor herstel.

Het onderzoek

De zelfevaluatie van de examenkwaliteit door de instelling vormde het startpunt van het onderzoek. Voorafgaand aan het onderzoek op locatie is de kwaliteit van het exameninstrumentarium onderzocht door externe deskundigen, die vervolgens de inspectie van advies hebben voorzien. Tijdens de onderzoeken op locatie, waarbij de zelfevaluatie en de resultaten van het onderzoek naar het exameninstrumentarium het uitgangspunt waren, zijn gesprekken gevoerd en is in voorkomende gevallen aanvullende documentatie opgevraagd. Aan de hand van deze informatie is het oordeel over de examinering van een opleiding tot stand gekomen.

Inkoop examenproducten en -diensten bij leveranciers

Instellingen kunnen exameninstrumenten, zoals toetsen en opdrachten, inkopen bij examenleveranciers, evenals examendiensten, zoals de afname van examens en de beoordeling daarvan.¹² De inspectie onderzocht in 2009, voorafgaand aan het reguliere onderzoek, de kwaliteit van het exameninstrumentarium bij deze leveranciers.¹³ De resultaten van dit onderzoek bij leveranciers zijn als volgt meegenomen in het onderzoek van 2009; als een instelling het ingekochte examenproduct ongewijzigd heeft ingezet, dan geldt het inspectieoordeel over het product ook voor de examenkwaliteit voor de betreffende opleiding op de instelling. Dit is een duidelijk verschil met het onderzoek in 2007/2008. Toen is er in het kader van de overgang van het toezicht naar de inspectie om praktische redenen voor gekozen om dat jaar ongezien de score 'voldoende' toe te kennen aan het exameninstrumentarium dat was ingekocht bij een door KCE-erkende leverancier. In het Onderwijsverslag 2008/2009 wordt vermeld dat alle ingekochte producten en diensten vorig onderzoeksjaar automatisch als voldoende zijn beoordeeld en dat deze constatering waarschijnlijk te optimistisch zou zijn.¹⁴ Dat blijkt inderdaad zo te zijn: niet alle ingekochte producten voldoen aan de gestelde eisen. Uit het onderzoek naar de examenproducten en -diensten die worden ingekocht bij een leverancier blijkt dat er veel verschillen zijn tussen leveranciers. Er zijn 24 leveranciers onderzocht, waarvan achttien

⁹ Toezichtkader bve 2009.

¹⁰ Toezichtkader bve 2009.

¹¹ Toezichtkader bve 2009.

¹² De staat van het onderwijs. Onderwijsverslag 2008/2009, p. 249.

¹³ De staat van het onderwijs. Onderwijsverslag 2008/2009, p. 249.

¹⁴ De staat van het onderwijs. Onderwijsverslag 2008/2009, p. 251.

alleen voldoende examenproducten leveren. De overige zes leveranciers leveren zowel voldoende als onvoldoende examenproducten. Omdat dit leveranciers zijn die voor een groot aantal opleidingen examenproducten leveren, telt het onvoldoende oordeel zwaar door in het totaal aantal onvoldoende opleidingen in dit onderzoeksjaar. Als een instelling ingekochte examenproducten naar eigen inzicht heeft aangevuld of veranderd, heeft de inspectie de kwaliteit daarvan bij deze instelling zelf beoordeeld.

Sommige leveranciers leveren examenproducten die als kadertoetsen worden aangeduid. Een kadertoets is een instrument dat als richtlijn te beschouwen is en verder door de onderwijsinstelling zelf aangevuld dient te worden. Als een instelling het materiaal inderdaad heeft aangevuld, dan heeft de inspectie de kwaliteit van het instrumentarium bij deze instelling zelf beoordeeld. Kadertoetsen worden vooral ingezet bij competentiegerichte opleidingen.

Het exameninstrumentarium van eindtermgerichte opleidingen wordt ingekocht per deelkwalificatie. Omdat de inspectie voor elke eindtermgerichte opleiding per deelkwalificatie een oordeel geeft, wordt de score van de leverancier ook per deelkwalificatie overgenomen. In het reguliere onderzoek zijn 376 eindtermgerichte opleidingen onderzocht. Voor 46 procent van de opleidingen geldt dat één of meer deelkwalificaties ingekocht zijn.

Bij competentiegerichte opleidingen wordt het exameninstrumentarium voor de gehele opleiding of per kerntaak ingekocht. De inspectie geeft een oordeel op het niveau van de opleiding. Voor 49 procent van het aantal onderzochte competentiegerichte opleidingen is het exameninstrumentarium geheel of gedeeltelijk ingekocht.

Onderzoek naar exameninstrumenten

Het oordeel over de kwaliteit van de examinering wordt uitgesproken per opleiding. Voor de standaarden die betrekking hebben op de kwaliteit van het exameninstrumentarium (standaarden 3 en 4) kan het oordeel op drie manieren tot stand komen:

- Het exameninstrumentarium is volledig ingekocht bij een examenleverancier en het product is ongewijzigd ingezet. In dat geval is het oordeel van de leverancier overgenomen.
- Het exameninstrumentarium wordt ingekocht in de vorm van een kadertoets. De instelling vult deze kadertoets verder in voor de opleiding. Het instrumentarium is daarom behandeld als eigen materiaal van de instelling.
- Het exameninstrumentarium is door de instelling zelf ontwikkeld. In dat geval zijn de examenproducten door de inspectie onderzocht. Voor eindtermgerichte opleidingen betekent dit dat een oordeel wordt uitgesproken op het niveau van de deelkwalificatie. Voor een voldoende beoordeling van de opleiding dienen alle onderzochte deelkwalificaties een voldoende te scoren.

Consequenties

Onvoldoende examenkwaliteit wordt gemeld aan de minister (te weten de minister van OCW, dan wel de minister van LNV in geval van opleidingen in de groene sector), waarna deze een waarschuwing geeft (WEB artikel 6.1.5b, eerste lid, artikel 6.2.3b, eerste lid of artikel 6.3.2). Vervolgens vindt er verscherpt toezicht plaats, bestaande uit een onderzoek naar kwaliteitsverbetering na ongeveer een jaar. Als dan blijkt dat de kwaliteit (nog) niet voldoet, vindt er een tweede melding plaats aan de minister. Die kan dan op grond van de WEB (artikel 6.1.5b, eerste lid, artikel 6.2.3b, eerste lid of artikel 6.3.2) het recht op examinering aan de betreffende opleiding ontnemen.

Bad practice proeve van bekwaamheid

In dit voorbeeld zijn er meerdere proeven van bekwaamheid. De proeven van bekwaamheid bestaan uitsluitend uit een praktijkdeel waarin de deelnemer werkprocessen uitvoert. De exacte opdracht en de volgorde van de werkzaamheden worden bepaald door de bpv-begeleider en zijn afhankelijk van de situatie ter plekke. De duur van het praktijkdeel varieert van een halve dag tot enkele weken. Het is onduidelijk wanneer er precies wordt beoordeeld. Bovendien bestaat het beoordelingsformulier uitsluitend uit werkprocessen waarbij moet worden aangegeven 'behaald' of 'niet behaald'. Er is niet aangegeven waar een deelnemer aan moet voldoen om een werkproces te 'behalen'.

Oordeel

Dit is een voorbeeld van een onvoldoende examen. Er zijn vooraf geen specifieke eisen voor de beoordeling geformuleerd (namelijk alleen een overzicht van werkprocessen) en achteraf hoeft de beoordelaar zich niet te verantwoorden over zijn beoordeling. Hierdoor is niet duidelijk op grond waarvan en wanneer beoordeeld wordt. Omdat niet duidelijk is hoe de examinering er precies uit ziet (zowel vooraf als achteraf), is niet vast te stellen of de proeven van bekwaamheid voldoende dekkend zijn voor het kwalificatiedossier. Daarnaast zijn de afnamecondities onvoldoende duidelijk. Hierdoor is voor de beoordelaar en de deelnemer niet duidelijk onder welke omstandigheden het examen afgenomen wordt. Het beoordelingsvoorschrift is te globaal, waardoor niet kan worden verantwoord hoe een objectieve beoordeling tot stand komt.

3 Regulier onderzoek 2009

Dit hoofdstuk brengt de resultaten in beeld van het reguliere onderzoek naar de kwaliteit van examinering in het mbo. Omdat de resultaten voor de verschillende soorten onderzochte instellingen uiteenlopen, is ervoor gekozen om de bevindingen naar soort instelling te rapporteren. Achtereenvolgens komen de bevindingen aan bod voor roc's, aoc's, niet-bekostigde instellingen, vakinstellingen en exameninstellingen. Per paragraaf wordt ook ingegaan op het verschil tussen eindtermgerichte opleidingen en competentiegerichte opleidingen. Een belangrijk verschil ten opzichte van de resultaten van 2007/2008 is de wijze waarop de inspectie is omgegaan met ingekocht examenmateriaal (zie paragraaf 2.2, Methode van onderzoek). Daarom wordt per type opleiding ingegaan op de invloed van inkoop. Verder wordt gekeken naar het verschil in score op de verschillende kwaliteitsstandaarden en wordt uitgediept waar de onvoldoendes uit voortkomen. Het hoofdstuk sluit af met een samenvatting en een korte bespreking van de verschillen tussen de niveaus.

Waar van toepassing zal worden ingegaan op de verschillen met de bevindingen in 2007/2008.

Inkoop

In geval van inkoop nemen instellingen exameninstrumenten en/of examendiensten (afname en beoordeling) af van een andere instelling of een examenleverancier. Bij inkoop berust de verantwoordelijkheid voor het gebruik van die toetsen bij de instelling; de instelling blijft te allen tijde verantwoordelijk voor de examinering en is dus aanspreekbaar op de kwaliteit.

Instellingen kunnen ook samenwerken op het punt van examinering. Ook dan blijft de instelling verantwoordelijk voor de kwaliteit van de examinering.

Bij inkoop of samenwerking voert de Inspectie van het Onderwijs het toezicht uit bij de instelling die inkoop of de samenwerking aangaat. De inspectie hanteert daarbij de standaarden die zijn opgenomen in de Regeling standaarden examenkwaliteit mbo.

3.1 Regionale opleidingscentra (roc's)

3.1.1 Algemeen beeld roc's

In het onderzoeksjaar 2009 zijn 42 regionale opleidingscentra (roc's) onderzocht binnen het reguliere onderzoek. Bij deze roc's is bij 426 opleidingen onderzoek gedaan naar de examenkwaliteit.

Bij 67 procent van de opleidingen is de examinering van voldoende kwaliteit. Bij de overige 33 procent voldoet de examinering niet aan de kwaliteitsstandaarden. Voor een deel wordt dit veroorzaakt doordat de instellingen exameninstrumentarium van onvoldoende kwaliteit inkopen bij examenleveranciers.¹⁵ Wanneer de instrumenten ongewijzigd zijn ingezet, is het oordeel over de leverancier voor de beoordeling van de inhoudelijke uitstroomseisen (standaard 3) en de toetstechnische kwaliteitseisen (standaard 4) overgenomen. Zoals al beschreven in paragraaf 2.2, Methode van onderzoek, is in 2007/2008 het oordeel van de leveranciers nog

¹⁵ Zie voor een uitgebreide uiteenzetting De staat van het onderwijs. Het Onderwijsverslag 2008/2009, p. 251.

overgenomen in de onderzoeken bij de instellingen. In 2009 zijn de exameninstrumenten van de leveranciers echter daadwerkelijk onderzocht en dat geeft een negatiever beeld. Het percentage onvoldoende opleidingen is mede daardoor hoger dan in 2007/2008.

3.1.2 Vergelijking examenkwaliteit naar soort opleiding bij roc's

Deze paragraaf geeft antwoord op de vraag of er verschil is tussen de examenkwaliteit van eindtermgerichte opleidingen en die van competentiegerichte opleidingen bij roc's. Daarnaast wordt hier gekeken naar de verschillen tussen onderzoeksjaar 2007/2008 en onderzoeksjaar 2009 en de mogelijke oorzaken van deze verschillen.

Op dit moment vindt er bij mbo-instellingen een verschuiving plaats van eindtermgerichte naar competentiegerichte opleidingen. Vanaf 1 augustus 2011 kunnen instellingen alleen nog maar deelnemers inschrijven op competentiegerichte opleidingen, waardoor eindtermgerichte opleidingen gaandeweg zullen verdwijnen.

In totaal zijn 426 opleidingen onderzocht bij roc's, waarvan 47 procent competentiegerichte opleidingen en 53 procent eindtermgerichte opleidingen. Ter vergelijking: in 2007/2008 was nog twee derde van de onderzochte opleidingen eindtermgericht en een derde competentiegericht.

Tabel 3.1a Oordelen naar type opleiding bij roc's

Soort opleiding	Voldoende opleidingen		Totaal opleidingen	
	Aantal	Percentage	Aantal	Percentage
Competentiegericht	156	78	200	47
Eindtermgericht	131	58	226	53
Totaal	287	67	426	100

Uit bovenstaande tabel is af te lezen dat competentiegerichte opleidingen bij roc's, evenals vorig jaar verhoudingsgewijs vaker een voldoende scoren dan eindtermgerichte opleidingen. Het verschil in aantal voldoende scorende opleidingen tussen eindtermgericht en competentiegericht is dit jaar groter dan vorig jaar (toen respectievelijk 76 procent en 80 procent). Het percentage onvoldoendes voor eindtermgerichte opleidingen is hoger dan voor competentiegerichte opleidingen. Voor een groot deel kan dit verklaard worden door de invloed van ingekocht examenmateriaal op de scores van met name eindtermgerichte opleidingen.

Verder is geen onderzoek gedaan naar de oorzaken voor deze verschillen. Een mogelijke verklaring zou kunnen zijn dat er op dit moment veel wordt geïnvesteerd in de nieuwe competentiegerichte opleidingen, terwijl er relatief weinig aandacht is voor eindtermgerichte opleidingen die worden afgebouwd. Van de in dit onderzoek als onvoldoende beoordeelde opleidingen zijn er dit jaar twaalf voor het laatst geëxamineerd, waarvan tien eindtermgerichte opleidingen en twee competentiegerichte opleidingen.¹⁶ Deze opleidingen zijn hiermee in de toekomst niet langer actief.

¹⁶ Gebaseerd op de stand van zaken op 15 juni 2010.

3.1.3 Invloed van inkoop bij roc's

Zoals beschreven in paragraaf 2.2, Methode van onderzoek, is de beoordeling van examenproducten en -diensten bij de leveranciers van invloed op de kwaliteit van examinering bij instellingen die de betreffende producten inkopen. De ingekochte exameninstrumenten zijn dit jaar daadwerkelijk onderzocht. Als de instelling het materiaal ongewijzigd inzet, dan wordt de score van de leverancier overgenomen. In deze paragraaf wordt beschreven voor hoeveel opleidingen de roc's exameninstrumentarium hebben ingekocht en wat het oordeel van de leverancier betekent voor het oordeel over de examenkwaliteit van die opleidingen.

De invloed die de beoordeling van het ingekochte materiaal heeft op de beoordeling van de opleidingen bij de instellingen, wordt bekeken per type opleiding.

Inkoop bij eindtermgerichte opleidingen

Een eindtermgerichte opleiding krijgt de score 'voldoende' voor de standaarden over het exameninstrumentarium (standaarden 3 en 4) als alle voor het onderzoek geselecteerde deelkwalificaties voldoende zijn. Het kan voorkomen dat alle deelkwalificaties worden geëxamineerd op basis van eigen materiaal van de instelling. Het is ook mogelijk dat het exameninstrumentarium voor alle deelkwalificaties van een opleiding wordt ingekocht of dat het instrumentarium voor een deel van de deelkwalificaties wordt ingekocht. Als de examinering van een opleiding onvoldoende is, kan dat betekenen dat het eigen materiaal van de instelling niet voldoet of dat de onvoldoende wordt veroorzaakt door een onvoldoende score bij de leverancier. Het is ook mogelijk dat zowel leveranciersproducten als het eigen materiaal niet voldoen. Om te bekijken wat de invloed is van inkoop op de score van de opleidingen binnen de roc's, worden in onderstaande tabel de resultaten weergegeven voor deze drie mogelijkheden.

Tabel 3.1b Score per eindtermgerichte opleiding en score inkoop

Totaal aantal onderzochte eindtermgerichte opleidingen	Aantal voldoende opleidingen	Percentage voldoende opleidingen	Aantal onvoldoende opleidingen	Percentage onvoldoende opleidingen	Totaal
Inkoop	65	49	51	54	116
Eigen materiaal	45	34	33	35	78
Inkoop en eigen materiaal	22	17	10	11	32
Totaal	132 ¹⁷	100	94	100	226

Bij 65 procent van de opleidingen is sprake van inkoop van één of meer deelkwalificaties. Tabel 3.1b laat zien dat bij de roc's 54 procent van de onvoldoendes wordt veroorzaakt door een onvoldoende voor één of meer ingekochte deelkwalificaties. Voor nog eens 11 procent wordt de onvoldoende veroorzaakt door zowel onvoldoende ingekochte deelkwalificaties als onvoldoende beoordeling van het eigen materiaal. Van de voldoende opleidingen gebruikt 34 procent eigen materiaal en koopt 49 procent het materiaal in.

¹⁷ De oordelen in deze tabel zijn gebaseerd op de oordelen voor de standaarden 3 en 4. Dit aantal wijkt af van het aantal voldoende eindtermgerichte opleidingen in tabel 3.1a omdat één opleiding wel voldoende scoort op de standaarden 3 en 4, maar een onvoldoende eindoordeel heeft.

Voor de eindtermgerichte opleidingen van roc's is er dus invloed van inkoop. Van alle onvoldoendes wordt ongeveer de helft veroorzaakt door een onvoldoende voor ingekocht materiaal. In de voorgaande paragraaf werd aangegeven dat de examenkwaliteit bij 58 procent van de eindtermgerichte opleidingen voldoende is. In 2007/2008 was dat nog 76 procent. De daling van het aantal voldoende opleidingen kan voor een deel van de eindtermgerichte opleidingen worden verklaard door de oordelen voor het ingekochte materiaal.

Inkoop bij competentiegerichte opleidingen

Tabel 3.1c Score per competentiegerichte opleiding en score inkoop					
Totaal aantal onderzochte competentiegerichte opleidingen	Aantal voldoende opleidingen	Percentage voldoende opleidingen	Aantal onvoldoende opleidingen	Percentage onvoldoende opleidingen	Totaal
Inkoop	85	54	12	27	97
Eigen materiaal	71	46	32	73	103
Totaal	156	100	44	100	200

Voor competentiegerichte opleidingen is de invloed van inkoop bekeken op het niveau van de opleiding (tabel 3.1c). De roc's hebben gezamenlijk voor 97 opleidingen examenmateriaal ingekocht bij leveranciers. Ongeveer een kwart van de onvoldoendes bij competentiegerichte opleidingen wordt veroorzaakt door de inzet van ingekocht examenmateriaal.

Vergelijking 2007/2008

In 2007/2008 was de examenkwaliteit bij 78 procent van de onderzochte opleidingen van roc's voldoende. Bij dat onderzoek is aangenomen dat de ingekochte examens van voldoende kwaliteit waren. Die aanname blijkt nu onterecht te zijn. Als bij het onderhavige onderzoek dezelfde aanname zou zijn gedaan, dan zou het percentage voldoende opleidingen dit jaar uitkomen op 82 procent.

3.1.4 Vergelijking per standaard

In deze paragraaf wordt de score per standaard bekeken. Ook wordt uitgediept wat de oorzaken zijn van een onvoldoende op de standaarden. Verder wordt ook hier bekeken of er een verschil is waar te nemen tussen competentiegerichte opleidingen en eindtermgerichte opleidingen.

Tabel 3.1d Aantal voldoende beoordelingen per standaard

Standaarden	1 Vertrouwen beroepenveld	2 Deskundigheid betrokkenen	3 Inhoudelijke uitstroom-eisen	4 Toets-technische eisen	5 Afname, beoordelingen diplomering	6 Borging examen-kwaliteit	7 Wettelijke vereisten	
Soort opleiding								Eind-oordeel
Competentie-gericht (n=200)	195 98%	195 98%	174 87%	162 81%	191 96%	160 80%	197 99%	156 78%
Eindterm-gericht (n=226)	226 100%	222 98%	134 59%	175 77%	224 99%	197 87%	226 100%	131 58%
Totaal	421	417	308	337	415	357	423	287

Uit bovenstaande tabel is af te lezen dat de meeste onvoldoende beoordelingen worden gegeven voor de standaarden die betrekking hebben op het exameninstrumentarium, namelijk de inhoudelijke uitstroom-eisen (standaard 3) en de toetstechnische kwaliteitseisen (standaard 4). Bij standaard 3 wordt onder andere bekeken of de eisen uit het kwalificatiedossier of het eindtermdocument zijn opgenomen in het exameninstrumentarium. Een onvoldoende op de standaarden 3 en 4 komt vaak voor in combinatie met een onvoldoende op, de borging van de integrale examenkwaliteit (standaard 6).

Verder valt op dat er over het algemeen weinig verschillen zijn tussen de scores van competentiegericht en die van eindtermgerichte opleidingen op de verschillende standaarden, met uitzondering van standaard 3. Deze standaard wordt bij eindtermgerichte opleidingen minder vaak als voldoende beoordeeld.

Tekortkomingen op uitstroom-eisen (standaard 3) worden vooral veroorzaakt door ontoereikende dekking. Dit is bij competentiegericht onderwijs het geval bij twee derde van de onvoldoendes op standaard 3 bij eindtermgericht onderwijs bij een kwart. In het exameninstrumentarium worden in veel gevallen niet alle eindtermen of competenties getoetst, waardoor niet aan de norm wordt voldaan. Ongeveer 15 procent van de onvoldoendes op standaard 3 wordt veroorzaakt door een onjuiste toetsvorm. Voorbeelden hiervan zijn eindtermen of competenties die vragen om praktische vaardigheden, maar schriftelijk worden getoetst, of eindtermen of competenties die vragen om vaardigheden als uitleggen of beschrijven die worden getoetst met meerkeuzevragen.

Voorbeeld van onjuiste toetsvorm

Deelnemers worden beoordeeld op het toepassen van hun sociale en communicatieve vaardigheden in de beroepspraktijk, bijvoorbeeld zich weerbaar gedragen, het vervullen van de rol van gastheer/gastvrouw en het voeren van formele en informele gesprekken met klanten en collega's. De toets hiervoor bestaat uit meerkeuzevragen. Deze toetsvorm is niet geschikt om het toepassen van vaardigheden in de beroepspraktijk te beoordelen.

Daarnaast worden de onvoldoendes op standaard 3 bij ongeveer 20 procent van de opleidingen veroorzaakt door een onjuiste cesuur.

Tekortkomingen op de toetstechnische kwaliteitseisen (standaard 4) worden vooral veroorzaakt door ontoereikende informatie voor de deelnemers (in ongeveer een derde van de gevallen). Dit betreft verschillende soorten informatie die de deelnemer nodig heeft om het examen goed af te leggen, zoals de duur van het examen en de wijze van beoordeling.

Voor ongeveer een derde van de onvoldoendes worden de tekortkomingen veroorzaakt door het ontbreken van een beoordelaarsinstructie of de beoordelaarsinstructie is onvoldoende duidelijk. Voor ongeveer 20 procent ontbreken beoordelingscriteria of zijn deze onvoldoende duidelijk. Om verschillen in beoordeling tussen deelnemers te voorkomen, dient het voor de beoordelaar duidelijk te zijn wanneer welk oordeel wordt gegeven. Wanneer een opleiding bijvoorbeeld bij de beoordeling een onderscheid wil maken tussen 'goed' en 'excellent', dan zal het voor de beoordelaar voldoende duidelijk moeten zijn wanneer een 'goed' moet worden gegeven en wanneer een 'excellent'. Ook hier geldt dat de tekortkomingen in combinatie met elkaar voorkomen.

Voorbeeld van onjuist beoordelingsvoorschrift

Het gaat om een schriftelijke toets die bestaat uit tien open vragen. Per vraag kan de deelnemer drie punten behalen. Het cijfer dat toegekend wordt, is het totaal aantal behaalde punten gedeeld door drie. In het beoordelingsvoorschrift worden de goede antwoorden gegeven. Als een deelnemer een goed antwoord geeft, krijgt hij/zij drie punten.

Tijdens het onderzoek op de instelling blijkt dat een deelnemer ook één of twee punten voor een gedeeltelijk goed antwoord kan krijgen. Nergens is echter vastgelegd wanneer de deelscores worden toegekend en op basis van welke antwoorden.

Uit dit beoordelingsvoorschrift kan de beoordelaar niet duidelijk opmaken op grond waarvan een antwoord met een bepaalde deelscore moet worden gewaardeerd, waardoor er onvoldoende waarborg is dat er een objectieve beoordeling tot stand komt.

Een onvoldoende voor de borging van de integrale examenkwaliteit (standaard 6) is in de meeste gevallen veroorzaakt doordat de examencommissie onvoldoende zicht heeft op de kwaliteit van examinering (81 procent). Redenen die minder vaak voorkomen zijn het ontbreken van betrokkenheid van onafhankelijk deskundigen, het niet afleggen van verantwoording aan belanghebbenden of het niet nemen van verbetermaatregelen.

Op de overige standaarden zijn relatief weinig onvoldoendes, waardoor verdere uitdieping van de redenen van deze onvoldoendes hier niet relevant is.

3.2 Agrarische opleidingscentra (aoc's)

3.2.1 Algemeen beeld aoc's

In het onderzoeksjaar 2009 zijn elf aoc's onderzocht. Tien van deze aoc's hebben gezamenlijk de stichting De groene standaard opgericht, als examenleverancier voor opleidingen in de agrarische sector. De oprichting van deze stichting is een van de initiatieven vanuit het Actieplan Examinering (met steun van het ministerie van LNV) dat een aantal jaren geleden is gestart om de kwaliteit van examinering op een hoger plan te brengen.

Bij de aoc's is bij 97 opleidingen onderzoek gedaan naar de examenkwaliteit. Van ongeveer 14 procent van de opleidingen voldoet de examenkwaliteit aan alle standaarden. Van de overige 86 procent is de kwaliteit van examinering onvoldoende. Bij alle aoc's zijn opleidingen met onvoldoende examenkwaliteit aangetroffen. De invloed van inkoop is hier erg groot.

3.2.2 Vergelijking examenkwaliteit naar soort opleiding bij aoc's

Deze paragraaf geeft antwoord op de vraag of er verschil is tussen de examenkwaliteit van eindtermgerichte opleidingen en die van competentiegerichte opleidingen bij aoc's. Daarnaast wordt hier gekeken naar de verschillen tussen onderzoeksjaar 2007/2008 en onderzoeksjaar 2009 en naar de mogelijke oorzaken van deze verschillen.

Op dit moment vindt er, zoals al eerder is opgemerkt, bij alle mbo-instellingen een verschuiving plaats van eindtermgerichte naar competentiegerichte opleidingen. Vanaf 1 augustus 2011 kunnen instellingen alleen nog maar deelnemers inschrijven op competentiegerichte opleidingen, waardoor eindtermgerichte opleidingen gaandeweg zullen verdwijnen. Aoc's lopen voorop bij het invoeren van competentiegericht onderwijs. In totaal zijn 97 opleidingen onderzocht bij aoc's, waarvan 75 procent competentiegerichte opleidingen en 25 procent eindtermgerichte opleidingen.

Tabel 3.2a Oordelen naar type opleiding bij aoc's

Soort opleiding	Voldoende opleidingen		Totaal opleidingen	
	Aantal	Percentage	Aantal	Percentage
Competentiegericht	8	11	73	75
Eindtermgericht	6	25	24	25
Totaal	14	14	97	100

Uit bovenstaande tabel is af te lezen dat er zowel bij de competentiegerichte als bij de eindtermgerichte opleidingen weinig voldoende zijn gescoord. Dit wordt voor een groot deel veroorzaakt doordat alle aoc's, op één na, het examenmateriaal hebben ingekocht bij een leverancier. Na onderzoek bij de leverancier stelde de inspectie vast dat voor de competentiegerichte opleidingen het examenmateriaal onvolledig is en gezien moet worden als kadertoets. Een kadertoets is een instrument dat als richtlijn te beschouwen is en verder door de onderwijsinstelling aangevuld dient te worden. De meeste aoc's zijn er echter van uitgegaan dat ze een

volledige examentoets hebben ingekocht. Zij hebben deze daarom, zonder eigen toevoegingen, uitgevoerd, waardoor het exameninstrumentarium niet voldoet aan de kwaliteitsstandaarden. Het resultaat hiervan is dat de negatieve invloed van inkoop bij deze instellingen groot is. In de volgende paragraaf wordt nader ingegaan op deze invloed.

Door het bovenstaande is het percentage voldoende aanzienlijk lager dan in onderzoeksjaar 2007/2008. In dat jaar is nog aangenomen dat alle ingekochte toetsen van voldoende kwaliteit waren (zie ook paragraaf 2.2, Methode van onderzoek).

3.2.3 Invloed van inkoop bij aoc's

In deze paragraaf wordt beschreven voor hoeveel opleidingen de aoc's de examenproducten hebben ingekocht en wat dit betekent voor het oordeel over de examenkwaliteit van die opleidingen. De exameninstrumenten zijn dit jaar daadwerkelijk bij de leveranciers onderzocht. Als de instelling het materiaal ongewijzigd inzet, dan wordt de score van de leverancier overgenomen. Het percentage opleidingen met onvoldoende examenkwaliteit wordt bij de aoc's overwegend veroorzaakt door examens die worden ingekocht bij een examenleverancier. Dit geldt vooral voor competentiegerichte opleidingen.

Inkoop bij eindtermgerichte opleidingen

Om te bekijken wat de invloed is van inkoop op de score van de opleidingen binnen de aoc's, worden de resultaten weergegeven voor drie mogelijkheden: uitsluitend inkoop, uitsluitend eigen materiaal en een combinatie van inkoop en eigen materiaal (zie voor een toelichting paragraaf 3.1.3).

Tabel 3.2b Score per eindtermgerichte opleiding en score inkoop					
Totaal aantal onderzochte eindtermgerichte opleidingen	Aantal voldoende opleidingen	Percentage voldoende opleidingen	Aantal onvoldoende opleidingen	Percentage onvoldoende opleidingen	Totaal
Inkoop	-	-	1	6	1
Eigen materiaal	6	100	15	83	21
Inkoop en eigen materiaal	-	-	2	11	2
Totaal	6	100	18	100	24

Voor de 24 eindtermgerichte opleidingen zijn van 83 deelkwalificaties de exameninstrumenten onderzocht. Eén opleiding heeft exameninstrumentarium ingekocht dat met een onvoldoende is beoordeeld. Twee opleidingen hebben een combinatie van inkoop en eigen materiaal; ook deze opleidingen scoren een onvoldoende. De voldoende bij eindtermgerichte opleidingen hebben uitsluitend betrekking op eigen materiaal van de instelling. De invloed van inkoop bij de eindtermgerichte opleidingen bij de aoc's is gering.

Inkoop bij competentiegerichte opleidingen

Bij competentiegerichte opleidingen is de invloed van inkoop bekeken op het niveau van de opleiding.

Tabel 3.2c Score per competentiegerichte opleiding en score inkoop

Totaal aantal onderzochte competentiegerichte opleidingen	Aantal voldoende opleidingen	Percentage voldoende opleidingen	Aantal onvoldoende opleidingen	Percentage onvoldoende opleidingen	Totaal
Inkoop	1	12	64	98	65
Eigen materiaal	7	88	1	2	8
Totaal	8	100	65	100	73

Er zijn 73 competentiegerichte opleidingen onderzocht. Voor 65 van deze opleidingen worden de examens ingekocht bij de leverancier; de examenkwaliteit bij 64 van de opleidingen is onvoldoende na beoordeling bij de aoc's.

Kijkend naar het totaal aan onvoldoende competentiegerichte opleidingen wordt 98 procent van de onvoldoendes veroorzaakt door ingekochte toetsen. In die gevallen kopen de aoc's competentiegerichte kadertoetsen in, zonder deze toetsen vervolgens zelf aan te vullen.

Vergelijking 2007/2008

In 2007/2008 was 80 procent van de onderzochte opleidingen bij aoc's voldoende. Bij dat onderzoek is aangenomen dat de ingekochte examens van voldoende kwaliteit waren. Die aanname blijkt onterecht te zijn. Als bij het onderhavige onderzoek dezelfde aanname zou zijn gedaan, dan zou het percentage voldoende opleidingen dit jaar uitkomen op 81 procent.

3.2.4 Vergelijking per standaard

In deze paragraaf wordt de score per standaard bekeken. Ook wordt uitgediept wat de oorzaken zijn van een onvoldoende op de standaarden. Verder wordt ook hier bekeken of er een verschil is waar te nemen tussen competentiegerichte opleidingen en eindtermgerichte opleidingen.

Tabel 3.2d Aantal voldoende beoordelingen per standaard

Standaarden	1 Vertrouwen beroepenveld	2 Deskundigheid betrokkenen	3 Inhoudelijke uitstroomseisen	4 Toets-technische eisen	5 Afname, beoordelingen diplomering	6 Borging examen-kwaliteit	7 Wettelijke vereisten	
Soort opleiding								Eind-oordeel
Competentiegericht (n=73)	73 100%	73 100%	8 11%	9 12%	73 100%	73 100%	73 100%	8 11%
Eindtermgericht (n=24)	24 100%	24 100%	9 38%	13 54%	24 100%	24 100%	24 100%	6 25%
Totaal	97	97	17	22	97	97	97	14

Uit bovenstaande tabel is af te lezen dat nagenoeg alle onvoldoende eindoordeelen worden veroorzaakt door tekortkomingen in het exameninstrumentarium (standaarden 3 en 4). De processtandaarden zijn in alle gevallen positief beoordeeld.

Voor het eigen ontwikkelde materiaal dat onvoldoende scoort op de inhoudelijke uitstroomseisen (standaard 3), geldt dat dit vooral te maken heeft met dekking (ongeveer twee derde van de onvoldoendes). Ook is bij ongeveer de helft van de onvoldoende eindtermgerichte opleidingen de toetsvorm niet juist. Zo worden in sommige gevallen praktische vaardigheden schriftelijk getoetst. In een aantal gevallen is ook de cesuur onjuist of ontbreekt deze. Ook komt het bij een derde van de onvoldoendes op uitstroomseisen voor dat er geen duidelijk oordeel wordt gegeven op het niveau van de deelkwalificatie, bijvoorbeeld door middel van deelkwalificatie-overstijgende toetsen. Doordat binnen een toets (onderdelen uit) meerdere deelkwalificaties aan de orde komen, is niet herleidbaar hoe het eindcijfer voor de deelkwalificatie wordt bepaald. In sommige gevallen heeft dit tot gevolg dat deelnemers kunnen slagen voor een deelkwalificatie zonder deze in voldoende mate te beheersen, doordat de deelkwalificaties elkaar onderling compenseren. Onderlinge compensatie van deelkwalificaties is niet toegestaan. De tekortkomingen komen veelal in combinatie met elkaar voor.

Tekortkomingen op de toetstechnische kwaliteitseisen (standaard 4) worden vooral veroorzaakt doordat beoordelingscriteria onvoldoende duidelijk zijn (ongeveer 95 procent) en de informatie voor de deelnemer niet toereikend is (ongeveer een derde). Bijvoorbeeld bij praktische toetsen dienen deelnemers onder andere voldoende geïnformeerd te worden over de omstandigheden waaronder het examen wordt afgenomen en wanneer waarop wordt beoordeeld.

Op de overige standaarden zijn er geen onvoldoendes gescoord.

De groene standaard

In het onderzoek van De groene standaard is door de inspectie vastgesteld dat het materiaal niet volledig is en de aanduiding 'kadertoets' krijgt. Hierbij is aangegeven dat wanneer het materiaal ongewijzigd door de instellingen wordt ingezet, een onvoldoende oordeel zal volgen bij deze onderwijsinstellingen.

De dekkingsgraad van het materiaal is als onvoldoende beoordeeld omdat, kort gezegd, een eindoordeel wordt uitgesproken zonder dat wordt aangegeven of aan de onderliggende werkprocessen is voldaan. Hierdoor is niet inzichtelijk of de onderliggende werkprocessen worden getoetst. Ook is de grens tussen voldoende en onvoldoende niet helder vastgelegd. De beoordelaars bepalen daarom de eindbeslissing.

Het ingezette instrumentarium voldoet in 2009 ook niet aan de toetstechnische kwaliteitseisen, omdat de informatie voor de deelnemer niet volledig is en de afnamecondities onvoldoende zijn beschreven. Omdat direct een totaaloordeel wordt gegeven, voldoet ook het beoordelingsvoorschrift niet aan de vereisten. Daarnaast is niet duidelijk hoe de afzonderlijke examenonderdelen – het criteriumgerichte interview en de proeve van bekwaamheid – zich tot elkaar verhouden in de eindbeoordeling.

De groene standaard werkt momenteel hard aan verbeteringen. In dit examenverslag zijn de resultaten opgenomen van de door de aoc's in 2009 ingezette toetsen.

3.3 Niet-bekostigde instellingen

3.3.1 Algemeen beeld niet-bekostigde instellingen

In het onderzoeksjaar 2009 zijn 42 niet-bekostigde instellingen onderzocht. Bij deze niet-bekostigde instellingen is bij 94 opleidingen gekeken naar de examenkwaliteit.

Van de helft van de onderzochte opleidingen is de examinering van voldoende kwaliteit. Bij zeventien instellingen is de kwaliteit van alle onderzochte opleidingen voldoende. Bij twintig instellingen zijn alle onderzochte opleidingen van onvoldoende kwaliteit. Ongeveer de helft van de onderzochte instellingen biedt slechts één Crebo-opleiding aan. De rest van de instellingen biedt twee of meer Crebo-opleidingen aan.

3.3.2 Vergelijking examenkwaliteit naar soort opleiding bij niet-bekostigde instellingen

In deze paragraaf wordt antwoord gegeven op de vraag of er verschil is tussen de examenkwaliteit van eindtermgerichte opleidingen en competentiegerichte opleidingen bij niet-bekostigde instellingen. Daarnaast wordt gekeken naar de verschillen tussen onderzoeksjaar 2007/2008 en onderzoeksjaar 2009 en naar de mogelijke oorzaken van deze verschillen.

Vanaf 1 augustus 2011 kunnen instellingen alleen nog maar deelnemers inschrijven op competentiegerichte opleidingen, waardoor eindtermgerichte opleidingen gaandeweg zullen verdwijnen. Bij de niet-bekostigde instellingen worden op dit moment nog erg weinig competentiegerichte opleidingen aangeboden. In totaal zijn 94 opleidingen onderzocht bij niet-bekostigde instellingen, waarvan slechts 9 procent competentiegerichte opleidingen tegenover 91 procent eindtermgerichte opleidingen.

Tabel 3.3a Oordelen naar type opleiding bij niet-bekostigde instellingen

Soort opleiding	Voldoende opleidingen		Totaal opleidingen	
	Aantal	Percentage	Aantal	Percentage
Competentiegericht	5	63	8	9
Eindtermgericht	42	49	86	91
Totaal	47	50	94	100

Bij niet-bekostigde instellingen zijn acht competentiegerichte opleidingen onderzocht, waarbij de examenkwaliteit van vijf opleidingen met een voldoende is beoordeeld. Door het lage aantal competentiegerichte opleidingen is het niet zinvol om een vergelijking te maken tussen de kwaliteit van eindtermgerichte en die van competentiegerichte opleidingen. Bij de eindtermgerichte opleidingen is de examenkwaliteit van minder dan de helft van de opleidingen als voldoende beoordeeld. Dit percentage is lager dan vorig jaar; toen scoorde 57 procent van de opleidingen een voldoende.

Van de niet-bekostigde instellingen worden zes in 2009 als onvoldoende beoordeelde opleidingen dit jaar voor het laatst geëxamineerd.¹⁸ Deze opleidingen zijn daarom in de toekomst niet langer actief.

3.3.3 Invloed van inkoop bij niet-bekostigde instellingen

In deze paragraaf wordt beschreven hoeveel opleidingen door de niet-bekostigde instellingen zijn ingekocht en wat dit betekent voor het oordeel over de examenkwaliteit van die opleidingen.

Inkoop bij eindtermgerichte opleidingen

Om te bekijken wat de invloed is van inkoop op de score van de opleidingen binnen de niet-bekostigde instellingen, worden de resultaten weergegeven voor drie mogelijkheden: uitsluitend inkoop, uitsluitend eigen materiaal en een combinatie van inkoop en eigen materiaal (zie voor een toelichting paragraaf 3.1.3).

Tabel 3.3b Score per eindtermgerichte opleiding en score inkoop

Totaal aantal onderzochte eindtermgerichte opleidingen	Aantal voldoende opleidingen	Percentage voldoende opleidingen	Aantal onvoldoende opleidingen	Percentage onvoldoende opleidingen	Totaal
Inkoop	7	14	5	13	12
Eigen materiaal	41	84	32	87	73
Inkoop en eigen materiaal	1	2	-	-	1
Totaal	49 ¹⁹	100	37	100	86

¹⁸ Gebaseerd op de stand van zaken op 15 juni 2010.

¹⁹ De oordelen in deze tabel zijn gebaseerd op de oordelen voor de standaarden 3 en 4. Dit aantal wijkt af van het aantal voldoende eindtermgerichte opleidingen in tabel 3.3a omdat zeven opleidingen wel voldoende scoorden op de standaarden 3 en 4, maar een onvoldoende eindoordeel hebben.

Tabel 3.3b laat zien dat 84 procent van de voldoende voortkomt uit een voldoende score voor het eigen materiaal van de instelling. Bij de opleidingen die met een onvoldoende zijn beoordeeld ligt dit percentage iets hoger, namelijk 87 procent. Bij de overige 13 procent van de onvoldoende opleidingen is de score terug te voeren op één of meer ingekochte deelkwalificaties die met een onvoldoende zijn beoordeeld bij de leverancier. In totaal heeft 16 procent van de eindtermgerichte opleidingen één of meer deelkwalificaties ingekocht bij een examenleverancier.

Inkoop bij competentiegerichte opleidingen

Tabel 3.3c Score per competentiegerichte opleiding en score inkoop					
Totaal aantal onderzochte competentiegerichte opleidingen	Aantal voldoende opleidingen	Percentage voldoende opleidingen	Aantal onvoldoende opleidingen	Percentage onvoldoende opleidingen	Totaal
Inkoop	-	-	-	-	-
Eigen materiaal	5	100	3	100	8
Totaal	5	100	3	100	8

De oordelen voor de competentiegerichte examinering binnen de niet-bekostigde instellingen zijn, zo blijkt uit bovenstaande tabel, geheel gebaseerd op het eigen materiaal van de instellingen.

Vergelijking 2007/2008

In 2007/2008 was 57 procent van de onderzochte opleidingen van niet-bekostigde opleidingen voldoende. Bij dat onderzoek is aangenomen dat de ingekochte examens voldoende waren. Die aanname blijkt onterecht te zijn. Als bij het onderhavige onderzoek dezelfde aanname zou zijn gedaan, dan zou het percentage voldoende scorende opleidingen dit jaar uitkomen op 55 procent. Dit percentage is berekend over het totaal aantal voldoende (zie voetnoot 19).

3.3.4 Vergelijking per standaard

In deze paragraaf wordt de score per standaard bekeken. Ook wordt uitgediept wat de oorzaken zijn van een onvoldoende score op de standaarden. Verder wordt ook hier bekeken of er een verschil is waar te nemen tussen competentiegerichte opleidingen en eindtermgerichte opleidingen.

Tabel 3.3d Aantal voldoende beoordelingen per standaard

Standaarden	1 Vrouwen beroepenveld	2 Deskundigheid betrokkenen	3 Inhoudelijke uitstroomseisen	4 Toetstechnische eisen	5 Afname, beoordelingen diplomering	6 Borging examen-kwaliteit	7 Wettelijke vereisten	
Soort opleiding								Eindoordeel
Competentiegericht (n=8)	8 100%	8 100%	5 63%	8 100%	8 100%	8 100%	8 100%	5 63%
Eindtermgericht (n=86)	80 93%	53 62%	49 57%	63 73%	61 71%	66 78%	73 85%	42 49%
Totaal	88	61	54	71	69	74	81	47

Er zijn binnen de niet-bekostigde instellingen te weinig competentiegerichte opleidingen onderzocht om een vergelijking te kunnen maken tussen competentiegerichte en eindtermgerichte opleidingen.

Uit tabel 3.3d is af te lezen dat de meeste onvoldoendes zijn gegeven voor de inhoudelijke uitstroomseisen (standaard 3), de borging van de deskundigheid van de betrokkenen (standaard 2) en de toetstechnische kwaliteitseisen (standaard 4).

De tekortkomingen op de inhoudelijke uitstroomseisen (standaard 3) worden vooral veroorzaakt door onvoldoende dekking (bij ongeveer twee derde van de onvoldoendes). Ongeveer 20 procent van de onvoldoendes komt voort uit het gebruik van een onjuiste toetsvorm en bij een kwart van de onvoldoendes wordt aangegeven dat er geen duidelijk oordeel kan worden gegeven voor de deelkwalificatie. Daarnaast zijn er opleidingen waar de cesuur ontbreekt (ongeveer 20 procent van de onvoldoendes) of onjuist is (ongeveer 20 procent van de onvoldoendes).

De tekortkomingen op de toetstechnische kwaliteitseisen (standaard 4) worden vooral veroorzaakt door ontoereikende deelnemersinformatie en het ontbreken van een goede beoordelaarsinstructie (beide ruim 70 procent). Het is dan bijvoorbeeld niet helder hoe een toets nagekeken moet worden en wanneer een antwoord goed gerekend moet worden. Tevens is geconstateerd dat bij ongeveer twee derde van de onvoldoendes de tekortkomingen voortkomen uit het ontbreken van beoordelingscriteria of worden veroorzaakt doordat beoordelingscriteria onvoldoende duidelijk zijn. Bij onvoldoende heldere beoordelingscriteria is het voor de beoordelaar niet mogelijk om een eenduidige beoordeling te maken. Bij de helft van de onvoldoendes wordt aangegeven dat de afnamecondities niet of nauwelijks bekend zijn bij de deelnemers.

Kortom, bij de niet-bekostigde instellingen zijn er diverse oorzaken voor een onvoldoende bij een standaard. De oorzaken komen veelal ook in combinatie voor.

Voorbeeld van onvoldoende uitgewerkte afnamecondities

Bij de opleiding Monteur elektrotechnische installaties wordt een belangrijk deel getoetst in de beroepspraktijkvorming (bpv), oftewel in het leerbedrijf waar de deelnemer werkt. Er wordt geëxamineerd in het leerbedrijf, dat is dan ook de examenlocatie. Er staat niet beschreven aan welke voorwaarden de examenlocatie moet voldoen. Ook is niet beschreven welke hulpmiddelen de deelnemer mag gebruiken tijdens het examen. Daardoor is niet duidelijk onder welke omstandigheden het examen wordt afgenomen.

Dit geeft onvoldoende waarborg dat de deelnemers onder gelijkwaardige omstandigheden worden geëxamineerd. Ook is het hierdoor niet mogelijk om vast te stellen of het examen kan worden afgenomen zoals het is bedoeld.

Opvallend is dat voldoende opleidingen verhoudingsgewijs laag scoren op de deskundigheid van betrokkenen (standaard 2). Bij de niet-bekostigde instellingen zijn relatief veel onvoldoendes op deze standaard in vergelijking met andere typen instellingen. Belangrijke redenen voor deze onvoldoendes zijn in ongeveer twee derde van de gevallen dat de examencommissie geen zicht heeft op de deskundigheid en daarnaast in ongeveer een derde van de gevallen dat de betrokkenen niet in voldoende mate deskundig zijn. Deze deskundigheid heeft in veel gevallen betrekking op de beoordelaars in de praktijk.

Voor het onvoldoende oordeel op de deugdelijkheid van de afname, beoordeling en diplomering (standaard 5) wordt vooral aangegeven dat de examencommissies geen zicht hebben op het verloop van de beoordeling (in ongeveer twee derde van de gevallen). Daarnaast verloopt bij ongeveer een derde van de op deze standaard onvoldoende opleidingen de beoordeling niet deugdelijk.

Praktijkbeoordelaars bij afstandsonderwijs

Afstandsonderwijs is een specifieke categorie binnen de niet-bekostigde instellingen. Uit verschillende onderzoeken bij instellingen die afstandsonderwijs verzorgen, is gebleken dat het voor deze instellingen moeilijk is om goed zicht te houden op de deskundigheid van de beoordelaars van de praktijkexamens. Diverse instellingen nemen, zo blijkt uit de rapporten van de inspectie, onvoldoende maatregelen om zich met gepaste frequentie en grondigheid van de deskundigheid van de betreffende functionarissen te vergewissen.

Met betrekking tot de onvoldoendes op de borging van de integrale examenkwaliteit (standaard 6) hebben examencommissies relatief vaak in onvoldoende mate zicht op de kwaliteit van de examinering (ongeveer 85 procent van de op standaard 6 als onvoldoende beoordeelde opleidingen). Bij ruim de helft van de onvoldoendes is in de interne kwaliteitscyclus geen onafhankelijk deskundige betrokken.

Tot slot scoren de niet-bekostigde instellingen de meeste onvoldoendes op de wettelijke vereisten (standaard 7) in vergelijking met andere instellingen. Veelal worden deze onvoldoendes veroorzaakt doordat er geen sprake is van openbare verantwoording en er geen (goed ingerichte) commissie van beroep is aangesteld, of deze niet juist is samengesteld.

Op standaard 1 zijn relatief weinig onvoldoendes, waardoor verdere uitdieping van de redenen van deze onvoldoendes niet relevant is.

3.4 Vakinstellingen

3.4.1 Algemeen beeld vakinstellingen

In het onderzoeksjaar 2009 zijn vijftien vakinstellingen onderzocht. Vakinstellingen zijn instellingen die beroepsopleidingen verzorgen die gericht zijn op een specifieke bedrijfstak of groep van bedrijfstakken, zoals grafische vormgeving of de meubelbranche.

Bij deze vakinstellingen zijn 77 opleidingen onderzocht. Van deze opleidingen is de examenkwaliteit bij 84 procent met een voldoende beoordeeld. Bij acht instellingen zijn alleen opleidingen aangetroffen waarvan is geconstateerd dat de onderzochte opleidingen voldoen aan de examenstandaarden. Bij de overige zeven zijn naast voldoende opleidingen ook onvoldoende opleidingen aangetroffen.

3.4.2 Vergelijking examenkwaliteit naar soort opleiding bij vakinstellingen

Deze paragraaf geeft antwoord op de vraag of er verschil is tussen de examenkwaliteit van eindtermgerichte opleidingen en die van competentiegerichte opleidingen bij vakinstellingen. Daarnaast wordt hier gekeken naar de verschillen tussen onderzoeksjaar 2007/2008 en onderzoeksjaar 2009 en naar de mogelijke oorzaken van deze verschillen.

Op dit moment vindt er bij alle mbo-instellingen een verschuiving plaats van eindtermgerichte naar competentiegerichte opleidingen. Vanaf 1 augustus 2011 kunnen instellingen alleen nog maar deelnemers inschrijven op competentiegerichte opleidingen, waardoor eindtermgerichte opleidingen gaandeweg zullen verdwijnen.

In totaal zijn 77 opleidingen onderzocht bij vakinstellingen, waarvan 64 procent competentiegerichte opleidingen en 36 procent eindtermgerichte opleidingen.

Tabel 3.4a Oordelen naar type opleiding bij vakinstellingen

Soort opleiding	Voldoende opleidingen		Totaal opleidingen	
	Aantal	Percentage	Aantal	Percentage
Competentiegericht	44	90	49	64
Eindtermgericht	21	75	28	36
Totaal	65	84	77	100

Uit bovenstaande tabel is af te lezen dat er in het onderzoeksjaar 2009 verhoudingsgewijs meer competentiegerichte opleidingen zijn onderzocht. De vakinstellingen bieden steeds meer competentiegerichte opleidingen aan. Zowel de eindtermgerichte als de competentiegerichte opleidingen hebben relatief vaak een voldoende oordeel gekregen. Dit was in het onderzoeksjaar 2007/2008 ook het geval. Eén eindtermgerichte opleiding en één competentiegerichte opleiding die dit jaar als onvoldoende zijn beoordeeld, worden dit jaar voor het laatst geëxamineerd en zijn daardoor in de toekomst niet langer actief.²⁰

²⁰ Gebaseerd op de stand van zaken op 15 juni 2010.

3.4.3 Invloed van inkoop bij vakinstellingen

In deze paragraaf wordt beschreven hoeveel opleidingen door de vakinstellingen zijn ingekocht en wat dit betekent voor het oordeel over de examenkwaliteit van die opleidingen.

Inkoop bij eindtermgerichte opleidingen

Om te bekijken wat de invloed is van inkoop op de score van de opleidingen binnen de vakinstellingen, worden de resultaten weergegeven voor drie mogelijkheden: uitsluitend inkoop, uitsluitend eigen materiaal en een combinatie van inkoop en eigen materiaal (zie voor een toelichting paragraaf 3.1.3).

Tabel 3.4b Score per eindtermgerichte opleiding en score inkoop					
Totaal aantal onderzochte eindtermgerichte opleidingen	Aantal voldoende opleidingen	Percentage voldoende opleidingen	Aantal onvoldoende opleidingen	Percentage onvoldoende opleidingen	Totaal
Inkoop	7	33	1	14	8
Eigen materiaal	13	62	6	86	19
Inkoop en eigen materiaal	1	5	-	-	1
Totaal	21	100	7	100	28

Bij de vakinstellingen zijn 28 eindtermgerichte opleidingen onderzocht. Van deze opleidingen zijn er zeven onvoldoende, waarvan één onvoldoende is veroorzaakt door inkoop. De invloed van inkoop onder de onvoldoende opleidingen is dus gering.

Inkoop bij competentiegerichte opleidingen

Tabel 3.4c Score per competentiegerichte opleiding en score inkoop					
Totaal aantal onderzochte competentiegerichte opleidingen	Aantal voldoende opleidingen	Percentage voldoende opleidingen	Aantal onvoldoende opleidingen	Percentage onvoldoende opleidingen	Totaal
Inkoop	2	5	-	-	2
Eigen materiaal	42	95	5	100	47
Totaal	44	100	5	100	49

Van de 49 competentiegerichte opleidingen is het exameninstrumentarium van twee opleidingen ingekocht bij een examenleverancier. Beide opleidingen zijn bij de leverancier met een voldoende beoordeeld. Er zijn dus geen competentiegerichte opleidingen bij vakinstellingen met ingekocht examenmateriaal dat bij de leverancier met een onvoldoende is beoordeeld. Dat houdt in dat de onvoldoendes tot stand zijn gekomen op basis van beoordeling van het eigen materiaal van de instellingen.

Vergelijking 2007/2008

Vorig jaar scoorde 79 procent van de onderzochte opleidingen van vakinstellingen voldoende. Dit jaar komt het percentage voldoende opleidingen uit op 84 procent. Inkoop is nauwelijks van invloed gebleken, omdat vakinstellingen erg weinig examenmateriaal inkopen.

3.4.4 Vergelijking per standaard

In deze paragraaf wordt de score per standaard bekeken. Ook wordt uitgediept wat de oorzaken zijn van een onvoldoende op de standaarden. Verder wordt ook hier bekeken of er een verschil is waar te nemen tussen competentiegerichte opleidingen en eindtermgerichte opleidingen.

Tabel 3.4d Aantal voldoende beoordelingen per standaard

Standaarden	1 Vertrouwen beroepenveld	2 Deskundigheid betrokkenen	3 Inhoudelijke uitstroomseisen	4 Toetstechnische eisen	5 Afname, beoordeling en diplomering	6 Borging examenkwaliteit	7 Wettelijke vereisten	
Soort opleiding								Eindoordeel
Competentiegericht (n=49)	49 100%	45 92%	44 90%	46 94%	49 100%	44 90%	49 100%	44 90%
Eindtermgericht (n=28)	28 100%	23 82%	22 79%	22 79%	28 100%	20 72%	28 100%	21 75%
Totaal	77	68	66	68	77	64	77	65

Ook bij de vakinstellingen komen de meeste onvoldoendes voor op de inhoudelijke uitstroomseisen (standaard 3) en de toetstechnische kwaliteitseisen (standaard 4), zoals is af te lezen uit tabel 3.4d. Opvallend is echter wel dat deze onvoldoendes vrijwel altijd voorkomen in combinatie met een onvoldoende voor borging van de integrale examenkwaliteit (standaard 6). Hier komen relatief de meeste onvoldoende beoordelingen voor in vergelijking tot andere typen instellingen. Bij alle opleidingen met een onvoldoende voor de borging is de reden hiervoor dat de examencommissie onvoldoende zicht heeft op de kwaliteit van examinering.

De tekortkomingen op de inhoudelijke uitstroomseisen (standaard 3) worden bij de competentiegerichte opleidingen vooral veroorzaakt doordat de dekking niet voldoet en doordat wordt geëxamineerd met een onjuiste toetsvorm. Bij de eindtermgerichte opleidingen worden de onvoldoendes juist met name veroorzaakt doordat de toetsvorm ofwel de cesuur onjuist is (beide ruim de helft van de onvoldoendes).

Voor de toetstechnische kwaliteitseisen (standaard 4) geldt bij competentiegerichte opleidingen dat de meeste onvoldoendes zijn veroorzaakt doordat de informatie aan de deelnemer niet voldoet en de afnamecondities niet voldoende zijn uitgewerkt. Bij de eindtermgerichte opleidingen geldt bovendien dat beoordelingscriteria onvoldoende duidelijk zijn (ongeveer twee derde van de onvoldoendes op deze standaard).

De onvoldoendes op de borging van de deskundigheid van de betrokkenen (standaard 2) worden in de meeste gevallen veroorzaakt doordat de examencommissie geen zicht heeft op de deskundigheid.

Op de overige standaarden zijn relatief weinig onvoldoendes gescoord, waardoor verdere uitdieping van de redenen voor deze onvoldoendes niet relevant is.

3.5 Exameninstellingen

3.5.1 Algemeen beeld

In het onderzoeksjaar 2009 zijn zes exameninstellingen bezocht die in het kader van uitbesteding de examinering voor andere instellingen verzorgen. Bij de exameninstellingen zijn zeventien opleidingen onderzocht. Omdat het aantal onderzochte opleidingen bij exameninstellingen klein is, zal onderstaande beschouwing beknopt zijn.

Uitbesteding van de examinering aan een onderwijs- of exameninstelling

In het geval van uitbesteding draagt de instelling de examinering over aan een exameninstelling of andere onderwijsinstelling. De examinering kan alleen worden uitbesteed aan onderwijs- of exameninstellingen die over het recht op examinering van die opleiding beschikken (artikelen 1.6.1, 6.3.1, 6.3.2, 7.4.4a en 7.4.9 van de Wet educatie en beroepsonderwijs (WEB)).

Uitbesteding van examinering vindt plaats per opleiding en heeft betrekking op de gehele examinering. De verantwoordelijkheid voor de examinering berust volledig bij de onderwijs- of exameninstelling waaraan is uitbesteed. Deze laatste instelling dient dan ook de interne kwaliteitsbewaking van de examenkwaliteit uit te voeren. Als de examinering is uitbesteed, beslist de examencommissie van de instelling waaraan is uitbesteed over de uitslag van het examen.

Een instelling kan tot uitbesteding overgaan als zij dat doelmatig acht of als zij op basis van de eigen bewaking van de kwaliteit van het examen van een opleiding constateert dat zij niet zelf kan waarborgen dat dit examen op alle examenonderdelen in voldoende mate aan de examenstandaarden voldoet. Een instelling moet tot uitbesteding overgaan als de minister haar het recht op examinering voor een opleiding heeft ontnomen.

Van de onderzochte zeventien opleidingen zijn twaalf opleidingen eindtermgericht en vijf opleidingen competentiegericht. Van de beoordeelde opleidingen is de examenkwaliteit bij 77 procent beoordeeld als voldoende.

Van de twaalf eindtermgerichte opleidingen zijn drie opleidingen onvoldoende. Van de vijf competentiegerichte opleidingen is één opleiding onvoldoende.

Bij drie exameninstellingen is de kwaliteit van de examinering van alle onderzochte opleidingen voldoende. Bij de andere drie exameninstellingen voldoet geen van de onderzochte opleidingen aan de examenstandaarden.

Een aantal exameninstellingen is tevens leverancier. Als er sprake is van inkoop betreft dit altijd inkoop bij de eigen organisatie. De invloed van ingekocht exameninstrumentarium wordt daarom bij de exameninstellingen buiten beschouwing gelaten.

In 2007/2008 zijn vier exameninstellingen onderzocht. Er zijn toen alleen voldoende opleidingen aangetroffen.

3.6 Samenvatting regulier onderzoek

In deze paragraaf wordt samengevat wat er in dit hoofdstuk aan bod is gekomen voor de verschillende typen instellingen binnen het reguliere onderzoek. Daarnaast wordt gekeken naar het landelijke beeld en naar de verschillen tussen instellingen en opleidingen als het gaat om het type bekostiging en het opleidingsniveau.

In het onderzoeksjaar 2009 zijn onderzoeken uitgevoerd bij 42 roc's (426 opleidingen), elf aoc's (97 opleidingen), 42 niet-bekostigde instellingen (94 opleidingen), vijftien vakinstellingen (77 opleidingen) en zes exameninstellingen (zeventien opleidingen).

3.6.1 Algemeen overzicht

In deze paragraaf wordt gekeken naar het algemene beeld van de verschillende instellingen, naar het onderscheid tussen de verschillende typen opleiding en de invloed van inkoop hierbij. Ook wordt het landelijk beeld van de kwaliteit geschetst.

In het onderzoeksjaar 2009 zijn in totaal 711 opleidingen onderzocht, waarvan 47 procent competentiegerichte en 53 procent eindtermgerichte opleidingen.

Tabel 3.6a Voldoende opleidingen bij de verschillende instellingen

		Opleidingen met voldoende eindoordeel		Totaal aantal onderzochte opleidingen
		Aantal	Percentage	
Bekostigde instelling	roc	287	67	426
	aoc	14	14	97
	vakinstelling	65	84	77
Niet-bekostigde instelling		47	50	94
Exameninstelling		13	77	17
Totaal		426	60	711

Uit bovenstaande tabel blijkt dat 60 procent van de onderzochte opleidingen met een voldoende is beoordeeld. Om een representatieve uitspraak te doen over de landelijke kwaliteit van examens, is een gewogen cijfer berekend.²¹ Als gekeken wordt naar het gewogen cijfer dan is landelijk 63 procent van de opleidingen voldoende.²² In onderzoeksjaar 2007/2008 was gemiddeld 78 procent van de opleidingen voldoende (gewogen cijfer). Het lagere percentage voldoende dit onderzoeksjaar is voor een deel veroorzaakt door de invloed van inkoop.

Bij 34 van de 116 instellingen (29 procent) was de examenkwaliteit bij alle onderzochte opleidingen voldoende. Bij twaalf van deze instellingen is slechts één opleiding onderzocht (kleine instellingen).

Bij 27 instellingen (23 procent) was bij alle onderzochte opleidingen sprake van onvoldoende examenkwaliteit. Bij dertien van deze instellingen is slechts één opleiding onderzocht.

Invloed van inkoop

De onvoldoendes voor de opleidingen worden voornamelijk veroorzaakt door onvoldoende scores op inhoudelijke uitstroomseisen (standaard 3) en toetstechnische kwaliteitseisen (standaard 4). De invloed van het ingekochte examenmateriaal op de kwaliteit van examinering komt vooral tot uiting in deze standaarden. Zoals al vaker is opgemerkt, veroorzaakt inkoop een deel van de onvoldoendes. Van alle onvoldoende eindtermgerichte opleidingen geldt dit voor 41 procent; bij competentiegerichte opleidingen wordt 35 procent van alle onvoldoendes veroorzaakt door inkoop.

Vergelijking examenkwaliteit naar soort opleiding

Van de eindtermgerichte opleidingen is 55 procent voldoende, tegenover 65 procent van de competentiegerichte opleidingen. Voor het landelijke beeld van de kwaliteit van de verschillende opleidingen is ook een gewogen cijfer berekend. Hieruit blijkt dat landelijk 55 procent van de eindtermgerichte opleidingen voldoende scoort, tegenover 70 procent van de competentiegerichte opleidingen.

Vergelijking examenkwaliteit naar type instelling

Uit tabel 3.6a blijkt dat de vakinstellingen significant beter scoren dan roc's, aoc's en niet-bekostigde instellingen.²³ Verder blijkt uit de tabel dat aoc's significant lager scoren dan de andere typen instellingen.²⁴ Zoals in paragraaf 3.2.3 is beschreven, is de lage score van de aoc's voor het overgrote deel te verklaren uit de invloed van inkoop.

Vergelijking 2007/2008

In 2007/2008 was 76 procent van de onderzochte opleidingen voldoende. Bij dat onderzoek is aangenomen dat de ingekochte examens van voldoende kwaliteit waren. Die aanname blijkt onterecht te zijn. Als bij het onderhavige onderzoek dezelfde aanname zou zijn gedaan, dan zou het percentage voldoende opleidingen dit jaar uitkomen op 79 procent.

Ook voor de invloed van inkoop wordt het landelijk beeld gegeven. In 2007/2008 was 78 procent (gewogen cijfer) van de opleidingen voldoende. Wanneer voor de aanname betreffende inkoop een gewogen cijfer wordt gegeven dan is 81 procent van de opleidingen in 2009 voldoende.

²¹ Hierbij is gebruikgemaakt van wegingsgewichten. Bij deze wegingsgewichten wordt de steekproefgrootte per instelling gerelateerd aan de grootte van de instelling.

²² De schatting is voldoende nauwkeurig: het 95-procent-betrouwbaarheidsinterval is 34-41.

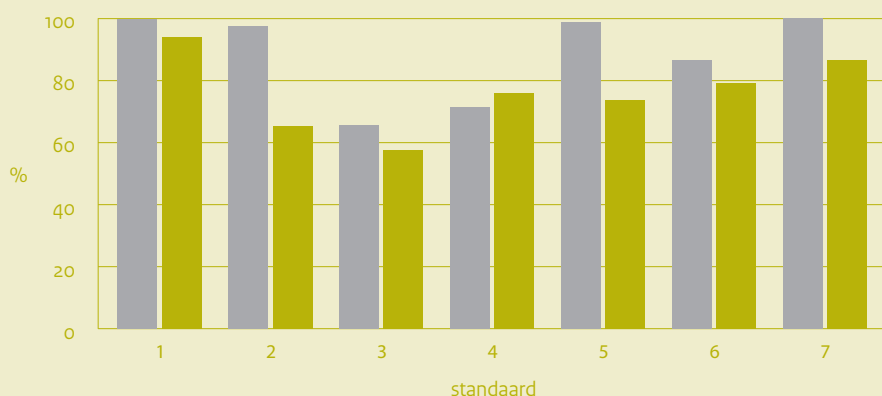
²³ Anova, Bonferroni-toets: significanties: vakinstelling – aoc $p=,00^{**}$; - roc $p=,02^{*}$; - nbi $p=,00^{**}$.

²⁴ Anova, Bonferroni-toets: significanties: aoc – alle overige typen instelling $p=,00^{**}$.

3.6.2 Type bekostiging

Er zijn onderzoeken uitgevoerd bij 68 bekostigde instellingen, 42 niet-bekostigde instellingen en zes exameninstellingen. In totaal zijn zeshonderd bekostigde opleidingen onderzocht en 94 niet-bekostigde opleidingen. Daarnaast zijn zeventien opleidingen onderzocht bij exameninstellingen.

Het percentage voldoende opleidingen ligt bij bekostigde instellingen hoger dan bij niet-bekostigde instellingen, te weten respectievelijk 61 procent en 50 procent. De verhouding tussen deze percentages is vergelijkbaar met 2007/2008, maar de percentages zelf liggen lager. Deze daling komt voor een groot deel door de wijze waarop in het onderzoek in 2007/2008 met inkoop is omgegaan.

Figuur 3.6a

Percentages voldoende per standaard voor bekostigde en niet-bekostigde instellingen

■ BKI
■ NBI

Uit bovenstaande grafiek is af te lezen dat het aantal voldoende per standaard over het algemeen iets hoger ligt bij bekostigde instellingen dan bij niet-bekostigde instellingen. Met name bij de deskundigheid van betrokkenen bij de examinering (standaard 2) en de deugdelijkheid van de examenprocessen van afname, beoordeling en diplomering (standaard 5) is het verschil tussen bekostigde en niet-bekostigde instellingen groot. Op standaard 2 is 97 procent van de bekostigde instellingen voldoende, tegenover 65 procent van de niet-bekostigde instellingen. Op standaard 5 is 98 procent van de bekostigde instellingen voldoende, tegenover 73 procent van de niet-bekostigde instellingen.

3.6.3 Vergelijking examenkwaliteit naar niveau van opleiding per type instelling

In deze paragraaf wordt antwoord gegeven op de vraag of er verschil is in de examenkwaliteit naar het niveau van de opleidingen (zie tabel 3.6b). Per type instelling is gekeken naar het verschil tussen de niveaus. Er blijkt geen verschil te zijn tussen de verschillende typen instelling op dit punt; daarom is alleen een vergelijking over alle opleidingen gemaakt.

Tabel 3.6b Vergelijking examenkwaliteit (aantal voldoende beoordelingen) naar niveau

	Aantal voldoende beoordelingen	Percentage voldoende beoordelingen	Totaal aantal beoordeelde opleidingen
Niveau 1	31	66	47
Niveau 2	137	57	241
Niveau 3	111	55	203
Niveau 4	147	67	220
Totaal	426	60	711

Uit de resultaten in bovenstaande tabel blijkt dat er geen grote verschillen zijn in examenkwaliteit tussen de verschillende niveaus van opleidingen.

Bad practice criteriumgericht interview

Voorafgaand aan het criteriumgericht interview stelt de deelnemer een portfolio samen, waarin alle werkprocessen aan bod komen. Nadat alle bewijsstukken door de twee assessoren beoordeeld zijn, vindt er een criteriumgericht interview plaats. In dit interview wordt in eerste instantie aandacht besteed aan bewijsstukken en beroepscompetenties die niet als voldoende beoordeeld zijn. De deelnemer wordt dan in de gelegenheid gesteld om een aanvullende toelichting te geven om alsnog een voldoende beoordeling te krijgen voor het betreffende bewijsstuk of beroepscompetentie. Het criteriumgericht interview wordt afgenomen middels het STARR-model (Situatie, Taak, Actie, Resultaat, Reflectie).

Oordeel

De toetsvorm is in dit voorbeeld onvoldoende, omdat de inrichting van dit criteriumgericht interview het mogelijk maakt om alle werkprocessen met een voldoende beoordeeld te krijgen door erover te praten. Praktische vaardigheden lenen zich echter niet voor toetsing op deze wijze.

4 Onderzoek naar kwaliteitsverbetering

In dit hoofdstuk worden de resultaten van de verschillende onderzoeken naar kwaliteitsverbetering (okv) van de examinering in het mbo in beeld gebracht. Het gaat om het onderzoek naar kwaliteitsverbetering 2009, het onderzoek naar kwaliteitsverbetering voor de lijst 35 en dat voor de lijst 62. Per paragraaf wordt, indien van toepassing, ook ingegaan op de verschillen tussen roc's, aoc's, niet-bekostigde instellingen en vakinstellingen. Ook komen de verschillen tussen eindtermgerichte opleidingen en competentiegerichte opleidingen aan bod. Er wordt kort een beeld geschetst van het verschil in score op de verschillende kwaliteitsstandaarden en van de verschillende redenen voor een onvoldoende. Tot slot wordt gekeken naar de verschillen ten opzichte van 2007/2008.

4.1 Onderzoek naar kwaliteitsverbetering 2009

Voor het onderzoek naar kwaliteitsverbetering in 2009 zijn 114 opleidingen onderzocht bij 54 instellingen. De inspectie heeft vastgesteld dat bij 64 procent van deze opleidingen de kwaliteit van examinering is verbeterd ten opzichte van het toezichtjaar 2007/2008 en dat de betreffende opleidingen derhalve in 2009 voldoen aan de kwaliteitsstandaarden voor examinering. Het aantal onderzochte opleidingen in 2009 binnen het onderzoek naar kwaliteitsverbetering is overigens lager dan het aantal waarvoor in 2007/2008 een onvoldoende is gegeven. Dit komt doordat verschillende opleidingen zijn gestopt.

In onderstaande tabel is per type instelling weergegeven hoeveel opleidingen zijn onderzocht en hoeveel opleidingen daarvan in 2009 met een voldoende zijn beoordeeld. Op basis hiervan kan eveneens een vergelijking worden gemaakt tussen bekostigde en niet-bekostigde instellingen. Bij de bekostigde instellingen zijn in totaal 75 procent van de onderzochte opleidingen voldoende. Bij de niet-bekostigde instellingen is dat 41 procent.

Tabel 4.1a Voldoende opleidingen bij de verschillende instellingen

	Aantal instellingen	Voldoende oordelen		Totaal aantal opleidingen
		aantal	percentage	
roc	29	48	79	61
aoc	3	2	50	4
nbi	18	15	41	37
vakinstelling	4	8	67	12
Totaal	54	73	64	114

Het aantal opleidingen in het onderzoek naar kwaliteitsverbetering bestaat voor 69 procent uit eindtermgerichte opleidingen en voor 31 procent uit competentiegerichte opleidingen. Van de eindtermgerichte opleidingen is de examinering van 57 procent in 2009 van voldoende kwaliteit. Van de competentiegerichte opleidingen is de kwaliteit bij 80 procent verbeterd tot een

voldoende. Een mogelijke verklaring voor dit verschil is dat instellingen momenteel meer investeren in competentiegerichte opleidingen, omdat de eindtermgerichte opleidingen over het algemeen worden afgebouwd.

4.1.1 Invloed van inkoop

Bij de competentiegerichte opleidingen is de invloed van ingekocht materiaal op het eindoordeel minimaal. Alleen bij de competentiegerichte opleidingen bij roc's kwam inkoop in het onderzoek naar kwaliteitsverbetering voor. Van de 61 onderzochte opleidingen wordt voor twee opleidingen geheel en één opleiding gedeeltelijk examenmateriaal ingekocht. Alleen de opleiding met deelinkoop is onvoldoende door inkoop. Dit betekent dat de verbetering van bijna al het examenmateriaal van competentiegerichte opleidingen het resultaat is van verbetering van het eigen materiaal. Hierbij moet wel worden opgemerkt dat in 2007/2008 in geval van inkoop is aangenomen dat de kwaliteit van het exameninstrumentarium voldoende was. Onvoldoendes door inkoop kwamen vorig jaar derhalve niet voor, waardoor er ook geen onderzoeken naar kwaliteitsverbetering zijn uitgevoerd.

4.1.2 Vergelijking per standaard

In deze paragraaf wordt de score per standaard bekeken. Ook wordt uitgediept wat de oorzaken zijn van een onvoldoende op de standaarden. Verder wordt bekeken of er een verschil is waar te nemen tussen competentiegerichte opleidingen en eindtermgerichte opleidingen.

Tabel 4.1b Aantal voldoende beoordelingen per standaard voor okv 2009

Standaarden	1 Vertrouwen beroepenveld	2 Deskundigheid betrokkenen	3 Inhoudelijke uitstroomseisen	4 Toets-technische eisen	5 Afname, beoordelingen diplomering	6 Borging examen-kwaliteit	7 Wettelijke vereisten	
Soort opleiding								Eindoordeel
Competentiegericht (n=35)	33 94%	32 91%	28 80%	30 86%	34 97%	31 89%	35 100%	28 80%
Eindtermgericht (n=79)	79 100%	58 73%	50 63%	58 73%	71 90%	63 80%	79 100%	45 57%
Totaal (n=114)	112 98%	90 79%	78 68%	88 77%	105 92%	94 83%	114 100%	73 64%

Uit bovenstaande tabel is op te maken dat de meeste tekortkomingen zich voordoen op de inhoudelijke uitstroomseisen (standaard 3) en de toetstechnische kwaliteitseisen (standaard 4). Ook op de borging van deskundigheid (standaard 2) en de integrale examenkwaliteit (standaard 6) zijn tekortkomingen gesignaleerd.

Bij competentiegerichte opleidingen worden tekortkomingen op de inhoudelijke uitstroomseisen (standaard 3) met name veroorzaakt door een ontoereikende dekkingsgraad. Bij eindterm-

gerichte opleidingen is ook het gebruik van een onjuiste toetsvorm een belangrijke reden voor een onvoldoende oordeel.

De onvoldoendes op de toetstechnische kwaliteitseisen (standaard 4) worden zowel bij competentiegerichte als bij eindtermgerichte opleidingen veroorzaakt door ontoereikende informatie voor deelnemers, het ontbreken of onvoldoende duidelijk zijn van de beoordelingscriteria of het ontbreken van een beoordelaarsinstructie.

De borging van de deskundigheid (standaard 2) wordt bij eindtermgerichte en competentiegerichte opleidingen met name veroorzaakt doordat de betrokkenen niet voldoen aan de (door de instelling) vastgestelde eisen. De tekortkomingen op de integrale examenkwaliteit (standaard 6) worden met name veroorzaakt doordat de examencommissie onvoldoende zicht heeft op de kwaliteit.

4.2 Onderzoek naar kwaliteitsverbetering bij zes opleidingen van de lijst van 62 opleidingen

Voor het onderzoek naar kwaliteitsverbetering van de lijst van 62 opleidingen zijn zes opleidingen onderzocht bij drie instellingen (twee roc's en één vakinstelling). Van de zes onderzochte opleidingen is de examinering van vier opleidingen van voldoende kwaliteit.

Voor dit onderzoek zijn alleen eindtermgerichte opleidingen onderzocht, waarvan drie bij de roc's en drie bij de vakinstelling. Bij de vakinstelling waren alle opleidingen in 2009 van voldoende kwaliteit.

Tabel 4.2a Aantal voldoende beoordelingen per standaard voor okv lijst 62

Standaarden	1 Vertrouwen beroepenveld	2 Deskundigheid betrokkenen	3 Inhoudelijke uitstroomseisen	4 Toets-technische eisen	5 Afname, beoordelingen diplomering	6 Borging examen-kwaliteit	7 Wettelijke vereisten	Eindoordeel
Aantal voldoende	6	6	4	6	6	4	6	4
% voldoende	100%	100%	67%	100%	100%	67%	100%	67%
Totaal (n=6)								

Zoals blijkt uit tabel 4.2a zijn tekortkomingen waargenomen op de inhoudelijke uitstroomseisen (standaard 3) en de borging van de integrale examenkwaliteit (standaard 6).

4.3 Onderzoek naar kwaliteitsverbetering bij dertien opleidingen van de lijst van 35 opleidingen

Voor het onderzoek naar kwaliteitsverbetering van de lijst van 35 opleidingen zijn dertien opleidingen bij drie instellingen onderzocht. Bij 46 procent van deze opleidingen is de examinering in 2009 van voldoende kwaliteit. Er zijn alleen eindtermgerichte opleidingen onderzocht, bij één niet-bekostigde instelling (vier opleidingen) en twee roc's (negen opleidingen).

Tabel 4.3a Aantal voldoende beoordelingen per standaard voor okv lijst 35

Standaarden	1 Vertrouwen beroepenveld	2 Deskundigheid betrokkenen	3 Inhoudelijke uitstroomeisen	4 Toets-technische eisen	5 Afname, beoordeling en diplomering	6 Borging examen-kwaliteit	7 Wettelijke vereisten	Eindoordeel
Aantal voldoende	13	9	7	6	11	11	13	6
% voldoende	100%	69%	54%	46%	85%	85%	100%	46%
Totaal (n=13)								

Zoals blijkt uit tabel 4.3a doen tekortkomingen zich hier met name voor op toetstechnische uitstroomeisen (standaard 4) en inhoudelijke uitstroomeisen (standaard 3). De belangrijkste oorzaak voor onvoldoendes op de inhoudelijke uitstroomeisen is dat er geen duidelijk oordeel kan worden gegeven over de deelkwalificatie, bijvoorbeeld omdat er deelkwalificatie-overstijgend getoetst wordt. Andere redenen voor onvoldoende inhoudelijke uitstroomeisen zijn een onjuiste cesuur, een ontoereikende dekking en een onjuiste toetsvorm. De belangrijkste redenen voor onvoldoendes op toetstechnische uitstroomeisen zijn onduidelijke beoordelingscriteria en het ontbreken van een beoordelaarsinstructie.

4.4 Opvolgers

Een aantal opleidingen die op de lijst 35 of de lijst 62 staan en niet meer actief zijn, wordt voortgezet in een verwante competentiegerichte opleiding. Bij drie instellingen is de kwaliteit van examinering van vijf van deze zogenaamde opvolgers onderzocht. De inspectie heeft hiervoor gekozen omdat het opleidingen betrof waarvan de examenkwaliteit al meer jaren van onvoldoende kwaliteit was. Dat kan een aanwijzing zijn dat ook de examenkwaliteit van de nieuwe verwante opleiding van onvoldoende kwaliteit is.

Deze opleidingen zijn dit jaar voor de eerste keer onderzocht. Van alle vijf opleidingen is geconstateerd dat de kwaliteit van examinering voldoet aan de standaarden.

Best practice portfolio en criteriumgericht interview

In het portfolio verzamelt de deelnemer alle bewijzen van wat hij/zij doet gedurende de opleiding. Dat kunnen zijn: certificaten/verslagen van het bijwonen van trainingen, lessen en workshops; werkstukken over een bepaald onderwerp; feedback van de werkbegeleider bpv; beoordelingen; en overige bewijsstukken.

Het beoordelen vindt plaats in meerdere vormen. De beoordeling is altijd gekoppeld aan de kerntaken en werkprocessen uit het kwalificatiedossier. Bij de uiteindelijke beoordeling worden drie beoordelingsniveaus onderscheiden:

1. Handlingsbekwaam: op het niveau van een werkproces kan de deelnemer zelfstandig handelingen uitvoeren. Dit kan bijvoorbeeld via praktijkbeoordelingen of schriftelijke evaluaties beoordeeld worden.
2. Beroepsbekwaam: op het niveau van een kerntaak kan de deelnemer handelen in kritische situaties. Dit kan bijvoorbeeld beoordeeld worden via een proeve van bekwaamheid.
3. Ontwikkelingsbekwaam: in een criteriumgericht interview laat de deelnemer zien dat hij/zij kan reflecteren.

De positieve uitkomsten van de beoordelingen op bovenstaande drie niveaus (handlings-, beroeps- en ontwikkelingsbekwaam) worden verzameld in het portfolio.

Oordeel

Dit voorbeeld is voldoende omdat het in zijn totaliteit passend bij en dekkend voor het kwalificatiedossier is. In dit portfolio hebben bewijzen zeggingskracht, omdat ze zijn beoordeeld door deskundigen en laten zien wat de kerntaken en werkprocessen vragen. Een deelnemer moet bijvoorbeeld laten zien dat hij/zij kan handelen in een kritische situatie. Dat is met een voldoende beoordeeld door een deskundige beoordelaar en is daarom als bewijs meegenomen in het portfolio.

Het criteriumgericht interview wordt op de juiste wijze ingezet, omdat beoordeeld wordt of een deelnemer kan reflecteren op zijn/haar eigen handelen. Het criteriumgericht interview is een goede toetsvorm om reflecteren te beoordelen.

5 Talen

Naast onderzoek naar de kwaliteit van examinering van het beroepsgerichte deel heeft de Inspectie van het Onderwijs in 2009 bij competentiegerichte opleidingen ook onderzoek gedaan naar de kwaliteit van de examinering van Nederlands en moderne vreemde talen en de verantwoording over de examinering van Leren, Loopbaan en Burgerschap. In dit hoofdstuk wordt het onderzoek naar talen beschreven en in hoofdstuk 6 volgt een beschrijving van Leren, Loopbaan en Burgerschap.

De staatssecretaris van OCW geeft in haar brief van 22 december 2008²⁵ het belang aan van een goede beheersing van het Nederlands en van moderne vreemde talen. Zij schrijft dat taal het voertuig is om kennis, vaardigheden en competenties te verwerven. Om een vak te leren en uit te oefenen is een goede taalbeheersing onmisbaar. Het niveau van het taalonderwijs moet omhoog en daarom zijn er niveaubeschrijvingen vastgesteld. De beheersingsniveaus voor Nederlands en moderne vreemde talen zijn gebaseerd op het Common European Framework for Modern Languages (CEF).

Een goede beheersing van de Nederlandse taal is een belangrijke voorwaarde voor maatschappelijke zelfredzaamheid. Beheersing van moderne vreemde talen wordt steeds belangrijker om blijvend mee te komen in de internationale economie.

5.1 Nederlands

De eisen voor Nederlands zijn vastgelegd in de eerste en tweede generatie kwalificatiedossiers en in het brondocument Leren, Loopbaan en Burgerschap 2007 c.q. het addendum Nederlands. Nederlands is onderzocht bij competentiegerichte opleidingen waarvan de deelnemers na 1 augustus 2007 zijn gestart. De beheersingsniveaus voor de vijf taalvaardigheden 'lezen', 'luisteren', 'schrijven', 'gesprekken voeren' en 'spreken' zijn geformuleerd volgens het raamwerk van het CEF. In aanloop naar de wettelijke verankering van referentieniveaus voor Nederlands in 2010 telt het niet halen van het vereiste CEF-niveau niet mee in de zak-/slaagbeslissing voor deelnemers van de mbo-niveau-1-, 2- en 3-opleidingen. Voor de mbo-niveau-4-deelnemers geldt dat zij bij diplomering een voldoende moeten hebben voor drie van de vijf deelvaardigheden.²⁶

Nederlands is onderzocht bij in totaal 262 competentiegerichte opleidingen op 72 instellingen. Het blijkt dat nog niet alle opleidingen zijn gestart met het aanbieden van Nederlands. Deze opleidingen hebben een onvoldoende oordeel voor Nederlands gekregen. Het oordeel voor Nederlands telt nog niet mee in het eindoordeel van de opleiding. Ook voor Nederlands geldt dat er leveranciers zijn die het exameninstrumentarium aanbieden. In onderstaande tabel is hierin geen onderscheid gemaakt.

²⁵ Brief van de staatssecretaris van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap, 'Taal en rekenen in het mbo', aan de onderwijsinstellingen, 22 december 2008, kenmerk BVE/2008/88699.

²⁶ Brief van de staatssecretaris van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap, 'Taal en rekenen in het mbo', aan de onderwijsinstellingen, 22 december 2008, kenmerk BVE/2008/88699.

Tabel 5.1a Voldoende beoordelingen Nederlands

Taalvaardigheid	Aantal voldoende oordelen	
	Aantal	Percentage
Gesprekken voeren	100	38
Lezen	123	47
Luisteren	105	40
Schrijven	125	48
Spreken	93	36
Totaal oordeel	110	42

Uit bovenstaande tabel blijkt dat de scores voor de verschillende taalvaardigheden niet veel van elkaar verschillen. Verder valt op dat er nog veel onvoldoendes zijn.

Bij 42 procent van de competentiegerichte opleidingen is de examenkwaliteit voor Nederlands voldoende. Dat betekent dat bij 58 procent van de onderzochte opleidingen Nederlands nog onder de maat is of dat Nederlands nog niet geëxamineerd wordt. De knelpunten liggen vooral op het punt van onvoldoende uitgekristalliseerde toetsen. Instellingen zijn pas sinds kort bezig met het ontwikkelen van toetsen voor Nederlands gekoppeld aan de CEF-niveaus.

5.2 Moderne vreemde talen

De eisen voor moderne vreemde talen zijn vastgelegd in het tweede generatie kwalificatiedossier. Er zijn geen generieke eisen vastgesteld. Wanneer een moderne vreemde taal is opgenomen in het kwalificatiedossier, dan geldt dat de deelnemer bij diplomering een voldoende moet hebben voor ten minste drie van de vijf deelvaardigheden per moderne vreemde taal.²⁷

De moderne vreemde talen zijn onderzocht bij competentiegerichte opleidingen waarvan de deelnemers na 1 augustus 2007 zijn gestart. De beheersingsniveaus voor de vijf taalvaardigheden 'lezen', 'luisteren', 'schrijven', 'gesprekken voeren' en 'spreken' zijn net als bij Nederlands geformuleerd volgens het raamwerk van het CEF.

Bij 59 instellingen zijn in onderzoeksjaar 2009 moderne vreemde talen onderzocht. In totaal zijn 162 moderne vreemde talen onderzocht bij 156 opleidingen. Het oordeel voor moderne vreemde talen telt niet mee in het eindoordeel van de opleiding. Ook voor moderne vreemde talen geldt dat er leveranciers zijn die het exameninstrumentarium aanbieden. In onderstaande tabel is hierin geen onderscheid gemaakt.

²⁷ Brief van de staatssecretaris van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap, 'Taal en rekenen in het mbo', aan de onderwijsinstellingen, 22 december 2008, kenmerk BVE/2008/88699.

Tabel 5.2a Voldoende beoordelingen moderne vreemde talen		
Taalvaardigheid	Aantal voldoende oordelen	
	Aantal	Percentage
Gesprekken voeren	64	40
Lezen	78	48
Luisteren	80	49
Schrijven	76	47
Spreken	58	36
Totaal oordeel	75	46

Uit bovenstaande tabel blijkt dat ongeveer de helft van de moderne vreemde talen met een voldoende is beoordeeld. Ook voor moderne vreemde talen geldt dat instellingen deze pas sinds kort op de CEF-niveaus examineren, waardoor de toetsen nog onvoldoende uitgekristalliseerd zijn. In de meeste gevallen is de moderne vreemde taal Engels. Verder wordt Duits, Frans en Spaans aangeboden.

Bad practice portfolio

In dit voorbeeld stelt de deelnemer een portfolio samen naar eigen inzicht. De bewijzen kunnen van allerlei aard zijn en de keuze van bewijzen wordt overgelaten aan de deelnemer. Als de deelnemer zijn portfolio compleet acht, wordt deze aangeboden aan een coach. De coach bepaalt in overleg met de deelnemer of er voldoende bewijsstukken aanwezig zijn. Als blijkt dat er voor bepaalde onderdelen nog onvoldoende bewijs aanwezig is, kan de deelnemer de opdracht krijgen om nog meer bewijzen te verzamelen. Daarna wordt het portfolio aangeboden aan twee beoordelaars.

Oordeel

In dit voorbeeld is de examenkwaliteit onvoldoende omdat er geen inhoudelijke eisen worden gesteld aan de bewijzen, maar alleen kwantitatieve eisen. De beoordelaars kunnen de bewijsstukken uit het portfolio niet achteraf beoordelen, omdat zij de waarde van het bewijs niet volledig kunnen vaststellen.

6 Examinering Leren, Loopbaan en Burgerschap

6.1 Inleiding

Leren, Loopbaan en Burgerschap is bij competentiegerichte opleidingen een verplicht onderdeel van het examen voor mbo-deelnemers die vanaf het schooljaar 2007/2008 aan een opleiding zijn begonnen. De kwalificatie-eisen op het gebied van Leren, Loopbaan en Burgerschap zijn vastgelegd in het brondocument Leren, Loopbaan en Burgerschap (april 2007). Leren, Loopbaan en Burgerschap kent zeven kerntaken. Onderwijsinstellingen zijn vrij om te kiezen of zij Leren, Loopbaan en Burgerschap al dan niet (gedeeltelijk) geïntegreerd examineren in een beroepscontext.

In haar brief van 22 december 2008²⁸ heeft de staatssecretaris bepaald dat onderwijsinstellingen in een verantwoordingsdocument moeten vastleggen hoe zij het onderwijs en de examinering voor de zeven kerntaken van het brondocument hebben ingericht. Wanneer dat op verschillende manieren gebeurt, dan moet er waar nodig een aparte verantwoording per opleiding of per cluster van opleidingen zijn. In dezelfde brief heeft de staatssecretaris aangegeven dat het toezicht door de inspectie op Leren, Loopbaan en Burgerschap zich in 2009 beperkt tot het opvragen van het verantwoordingsdocument over het onderwijs en de examinering van dit onderdeel. Er zijn geen exameninstrumenten opgevraagd.

6.2 Stand van zaken

De meeste onderwijsinstellingen hebben ervoor gekozen om een verantwoordingsdocument voor de hele instelling te ontwikkelen. Vaak hebben (clusters van) opleidingen in aanvulling daarop aangegeven hoe zij de examinering voor hun specifieke opleiding passend bij het niveau hebben ingericht. Onderwijsinstellingen maken geen verschil in de inrichting van de examinering voor bol- en bbl-deelnemers. Kleine onderwijsinstellingen lijken de examinering van Leren, Loopbaan en Burgerschap vaker centraal te hebben ingericht. In de wijze van examinering is geen verschil aangetroffen tussen bekostigde en niet-bekostigde instellingen. Zoals beschreven in paragraaf 3.3, examineren nog weinig niet-bekostigde onderwijsinstellingen competentiegericht; daardoor is examinering van Leren, Loopbaan en Burgerschap voor hen vaak nog niet van toepassing.

6.3 Geïntegreerd of niet

Het brondocument biedt door zijn opzet de mogelijkheid om in een beroepscontext aandacht te besteden aan Leren, Loopbaan en Burgerschap. De keuze voor het al dan niet (gedeeltelijk) geïntegreerd aanbieden en examineren in een beroepscontext is aan de onderwijsinstelling.

Een aantal onderwijsinstellingen geeft in de verantwoording aan dat de examinering van Leren, Loopbaan en Burgerschap volledig geïntegreerd is in de beroepsgerichte examens. Hoe dat concreet is vormgegeven, is in deze gevallen echter meestal niet of onvoldoende verantwoord.

²⁸ Brief van de staatssecretaris van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap, 'Taal en rekenen in het mbo', aan de onderwijsinstellingen, 22 december 2008, kenmerk BVE/2008/88699.

Het merendeel van de onderwijsinstellingen kiest voor het gedeeltelijk geïntegreerd aanbieden en examineren in een beroepscontext. In het algemeen geldt dat in de verantwoordingen vaak globaal door de onderwijsinstellingen wordt aangegeven hoe de examinering per kerntaak (meestal niet per werkproces) vorm krijgt. Vaak worden meerdere examenvormen per kerntaak aangegeven. Slechts in een enkel geval is helder omschreven wanneer de deelnemer voor Leren, Loopbaan en Burgerschap slaagt.

6.4 Examineren per kerntaak

De manier van examineren verschilt per kerntaak. Examinering van kerntaak 1 (Leren: benoemt de eigen ontwikkeling) vindt logischerwijs meestal plaats in het kader van studieloopbaanbegeleiding, bijvoorbeeld tijdens mentoruren. Sommige onderwijsinstellingen werken met een persoonlijk ontwikkelingsplan (pop), dat door elke leerling wordt opgesteld en regelmatig wordt besproken. Examinering van kerntaak 1 gebeurt dan tijdens de zogenaamde popgesprekken.

Examinering van kerntaak 2 (Loopbaan: stuurt de eigen loopbaan) vindt vaak op dezelfde wijze plaats als examinering van kerntaak 1. Meestal komt een combinatie voor met opdrachten als het schrijven van een sollicitatiebrief, het opstellen van een eigen curriculum vitae en het maken van een verslag van een stage, al dan niet in het kader van stagebegeleiding of ter voorbereiding op de beroepspraktijkvorming (bpv). Enkele onderwijsinstellingen vullen examinering van kerntaak 2 aan met kennistoetsen.

Kerntaak 1 en vaker nog kerntaak 2 komen aan de orde tijdens een eindgesprek van een proeve van bekwaamheid of tijdens een panelgesprek in geval van examinering via een portfolio.

Enkele onderwijsinstellingen sluiten kerntaak 3 (participeert in politieke domein), kerntaak 5 (functioneert als kritisch consument) en kerntaak 7 (vitaal burgerschap) af met uitsluitend kennistoetsen. In deze gevallen is gekozen voor een verkeerde toetsvorm. Meestal komen daarnaast echter andere examenvormen voor, zoals werkstukken, opdrachten en verslagen. Er is ook een onderwijsinstelling die kerntaak 5 met een aparte proeve van bekwaamheid examineert.

In de examinering van kerntaak 4 (functioneert als werknemer) betrekken de meeste onderwijsinstellingen de beroepspraktijkvorming, bijvoorbeeld de beoordeling van de beroepspraktijkvorming, bpv-opdrachten, bpv-verslagen of het eindgesprek beroepspraktijkvorming. In nagenoeg alle gevallen beoordeelt alleen de school of deze kerntaak is behaald.

Kerntaak 6 (deelname in sociale verbanden) wordt heel verschillend geëxamineerd. Sommige onderwijsinstellingen betrekken de beroepspraktijkvorming ook bij de examinering van deze kerntaak. Kerntaak 6 komt dan aan de orde in het eindgesprek over de beroepspraktijkvorming, in bpv-opdrachten of in een opdracht tot reflectie op de samenwerking in de praktijk. Andere onderwijsinstellingen examineren deze kerntaak met een kennistoets, een casustoets, een toets omgangsvormen, een opdracht lichamelijke oefening of met een portfolio met bewijzen van vrijwilligerswerk.

Opvallend is dat enkele onderwijsinstellingen in hun verantwoording aangeven dat zij kerntaak 7 (vitaal burgerschap) in het geheel niet examineren of dat dit (onderdeel van het) examen nog

in ontwikkeling is. Er zijn ook enkele onderwijsinstellingen die de examinering van deze kerntaak beperken tot het veilig werken in de beroepscontext.

6.5 Ervaren knelpunten

Bij de kerntaken en werkprocessen zoals beschreven in het brondocument Leren, Loopbaan en Burgerschap gaat het om de persoonlijke ontwikkeling van de deelnemer op deze terreinen. Bij de examinering gaat het er vervolgens om dat deelnemers deze persoonlijke ontwikkeling zichtbaar kunnen maken. Verschillende onderwijsinstellingen hebben aangegeven dat dit voor de kerntaken en werkprocessen op het gebied van Burgerschap (kerntaken 3 tot en met 7) moeilijk te realiseren is.

Een ander knelpunt is volgens de onderwijsinstellingen dat de eenjarige specialistenopleidingen (zoals de opleiding Praktijkopleider, niveau 4) beperkte mogelijkheden hebben om alle burgerschapsdoelstellingen specifiek aan bod te laten komen. Datzelfde geven de onderwijsinstellingen aan voor de bbl-opleidingen in het algemeen. Deelnemers aan deze opleidingen komen in de regel een dag per week naar school. Naast de beroepsgerichte theorie moeten die dag ook Nederlands, moderne vreemde talen, Leren, Loopbaan en Burgerschap en straks ook rekenen worden geprogrammeerd. Dat blijkt in de praktijk lastig te realiseren.

Eén onderwijsinstelling geeft als knelpunt aan dat bij Leren, Loopbaan en Burgerschap geen onderscheid wordt gemaakt tussen de niveaus van de opleidingen.

Een onderwijsinstelling die zich richt op jongvolwassenen die een nieuwe stap in hun (school) carrière maken, signaleert een ander knelpunt. Deze instelling merkt dat haar deelnemers Leren, Loopbaan en Burgerschap als een grote extra studielast ervaren, terwijl dit voor hen weinig extra rendement oplevert.

6.6 Ontwikkelingen

Op 28 april 2010 is het document 'Loopbaan en burgerschap in het mbo' verschenen.²⁹ Dit document beschrijft het advies van de MBO Raad voor de diploma-eisen op het gebied van loopbaan en burgerschap. Deze diploma-eisen geven samen met de kwalificatie-eisen uit het kwalificatiedossier van de betreffende opleiding aan wat er wordt verwacht van een deelnemer om gekwalificeerd te kunnen worden.

Naast het beschrijven van de diploma-eisen heeft het document 'Loopbaan en burgerschap in het mbo' ook als doel te bewerkstelligen dat de thema's op het gebied van loopbaan en burgerschap ordentelijk aan bod komen in het onderwijs. Daarom zijn naast de inhoudelijke diploma-eisen ook eisen opgenomen die gaan over het vastleggen van het onderwijs- en begeleidingsaanbod op het gebied van loopbaan en burgerschap.

²⁹ MBO Raad; Advies 'Loopbaan en burgerschap in het mbo', 28 april 2010.

Bronnen

Inspectie van het Onderwijs (2009), *Examenverslag 2007/2008*. Utrecht: Inspectie van het Onderwijs.

Inspectie van het Onderwijs (2010), *De staat van het onderwijs. Onderwijsverslag 2008/2009*. Utrecht: Inspectie van het Onderwijs.

Inspectie van het Onderwijs, *Toezichtkader examinering 2009*. Utrecht: Inspectie van het Onderwijs.

MBO Raad, 'Loopbaan en burgerschap in het mbo', voorstel 28 april 2010.

Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap (OCW), Brief van de staatssecretaris van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap, 'Taal en rekenen in het mbo', aan de onderwijsinstellingen, 22 december 2008 (kenmerk BVE/2008/88699). 's Gravenhage: OCW.

Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap (OCW), Regeling van de staatssecretaris van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap van 31 januari 2009, nr. BVE/Stelsel/97923, houdende de landelijke standaarden voor de kwaliteit van de examens van de beroepsopleidingen (Regeling standaarden examenkwaliteit mbo).

Colofon

Inspectie van het Onderwijs
Postbus 2730 | 3500 GS Utrecht
www.onderwijsinspectie.nl

2010-28 | prijs € 8,00
ISBN: 978-90-8503-206-9
Postbus 51-nummer: 22DW2010B244

Exemplaren van deze publicatie zijn te bestellen bij Postbus 51: bel 0800-8051 (gratis) of kijk op www.rijksoverheid.nl. De medewerkers zijn op werkdagen telefonisch bereikbaar van 08.00 tot 20.00 uur.

© Inspectie van het Onderwijs | augustus 2010

